

Hidegháború és a sport

A moszkvai és a Los Angeles-i olimpiák

Interjúk és sajtóanyag tükrében

fcbarcelona91

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
A moszkvai olimpia és a politika.....	5
A keleti blokk válasza: a Los Angeles-i olimpia és bojkottja	19
Összegzés	33
Bibliográfia	35
Mellékletek	38

Bevezetés

Az általam választott téma a kis hidegháború korszakában megfigyelhető szuperhatalmi szembenállás egyik feltűnő jelenségét, a sportban kiéleződő ellentétet öleli fel és mutatja be. Azért választottam ezt a témát, mert a sport kisgyerekkorom óta közel áll a szívemhez, bő egy évtizede minden jelentős világeseményt, amely a sporttal kapcsolatos, figyelemmel követek és érdekel a sportvilág történelmi háttere. Választásom azért esett az 1980-as és 1984-es olimpiákra, mert ezek azok a játékok, amelyek véleményem szerint történelmileg jól kutathatóak és vizsgálhatóak, van elegendő forrás és kutatási lehetőség, valamint a botrányoktól sújtott sportesemények közül ez érdekel leginkább.

Dolgozatomban a moszkvai és a Los Angeles-i olimpiai játékok hidegháborús¹ történelmi hátterét kívánom bemutatni. Elsősorban sporttörténelemmel szeretnék foglalkozni, kiemelve és interpretálva mind a magyar, mind az egyetemes történelmi vonatkozásokat. Elsődleges célomnak tekintem, hogy az olimpiákat kísérő hidegháborús háttéreseményeket és ezeknek összetevőit sajtóanyagok és interjúk segítségével a nagyközönségnek prezentáljam, a hallott és olvasott tapasztalatok fényében új megállapításokat, összefüggéseket közöljek. Kutatásomat a témával kapcsolatos szakirodalom olvasásával, vizsgálatával kezdtem, majd alaposan áttanulmányoztam a korszak fontosabb sajtóanyagát. Munkám során interjút készítettem Wladár Sándor olimpiai bajnok úszóval, Magyar Zoltán olimpiai bajnok tornásszal, Növényi Norbert olimpiai bajnok birkózóval, Vitray Tamás sportriporter úrral és Schmitt Pál elnök úrral.

Az előbb felsorolt személyek tapasztalatai és véleményei, az összegyűjtött és megvizsgált sajtóanyag, a Politikai Bizottság jegyzőkönyvei és a történelmi szakirodalom segítségével be szeretném mutatni a két olimpia hidegháborús vonatkozásait, azoknak megjelenéseit a mindennapokban és a sportolók, állampolgárok életében. Ki szeretnék térni a világeseményeket megelőző történésekre, azoknak politikai és döntésbefolyásoló hatásaira. Szeretném bemutatni, hogy a korszak politikai eseményei és döntései, a bojkottok mennyire és hogyan volt hatással a két szembenálló tömbben élőkre, elsősorban a sportolók, médiaszemélyiségekre, politikai vezetők életére, valamint hogyan informálódott minderről a korszak lakossága, a sajtón keresztül. Rá szeretnék mutatni a propaganda és a tények, történések közötti jelentős különbségekre. Kutatásom során magyar és angol nyelvű

¹ Az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti bizalmatlanság az 1940-es évek végétől az általuk vezetett szövetségi rendszerek közötti ellenségeskedéssé fajult. Ez váltakozó hevességgel egészen 1989-ig tartott. A szembenállás a gazdasági együttműködés hiányában, ideológiai harcban, fegyverkezési versenyben és regionális konfliktusokban, sőt háborúk szításában és támogatásában egyaránt megnyilvánult. E közel fél évszázad feszült nemzetközi kapcsolatainak összefoglaló és minősítő nevéként ezért a *hidegháború* fogalma terjedt el. (Romsics I.: A 20. század rövid története, 295)

irodalmat, szakirodalmat, kézikönyveket, sajtóanyagot is olvastam és felhasználtam. Kiemelt hangsúlyt szeretnék helyezni a rögzített beszélgetésekre. Az elhangzottaknak, mint fontos és kiemelkedő értékű kvalitatív forrásoknak megkülönböztetett figyelmet szenteltem. Igyekeztem ezeket megvizsgálni, szembeállítani és igazolni a történelmi tények és a szakirodalom tükrében.

Munkámat három fejezetre osztottam. Az első részben a moszkvai olimpia és a politika kapcsolatát kívánom elemezni, beleértve a játékok előzményeit és a döntési folyamat részleteit, hátterét. A második fejezetben a keleti blokk által adott viszontválaszt szeretném bemutatni, ezeknek körülményeit, a Los Angeles-i olimpia bojkottját. Hangsúlyosabban szeretném részletezni a magyar távolmaradás okait, a döntési folyamatot. Ebben a két fejezetben figyelmet fogok szentelni az interjúalanyok személyes élményeinek, véleményeinek. Végül a záró fejezetben összegezni kívánom a megállapításaimat, főbb gondolataimat, tisztázva az általam fontosnak tartott összefüggéseket is. Ki szeretném emelni azokat a részleteket, amelyek a nyilvánosság előtt nem voltak eddig jól ismertek.

Nem szeretnék írni a hidegháború részletes történetéről és egészen az 1950-es évektől bemutatni a szuperhatalmi szembenállás összetevőit, színtereit, megjelenéseit. Nem áll szándékomban részletes tájékoztatást adni a korabeli szovjet, amerikai vagy magyar belpolitikai viszonyokról. Ezeket a területeket csak felületesen szeretném érinteni, prezentálásukra csak annyira törekszek, amennyire a témám leírása megkívánja. Nem tekintem céloknak, hogy a munkám címének ellentmondva a két olimpia sporteseményeit és győzteseit, résztvevőit részletesen bemutassam, viszont elengedhetetlennek tartom, hogy számszerű adatokkal színesítsem és konkretizáljam a dolgozatomat, valamint néhány eseményt – a sportolók élményeiből is adódóan- kiemeljek a játékokról.

Bízom benne, hogy dolgozatomban sikerül olyan megállapításokat és összefüggéseket, feltételezéseket is közölnöm, amelyek eddig nem voltak ismertek sem szakmai, sem szélesebb körökben, és ez által új információkkal tudok szolgálni az olvasóközönségnek.

A moszkvai olimpia és a politika

Az 1970-es évek sem múltak el anélkül, hogy a két politikai-katonai tömb szembenállása ne csúcsosodott volna ki fegyveres konfliktusokban. A vietnami hadszíntéren a felek nem közvetlenül, de szembe kerültek egymással, a vállalkozás az amerikaiak kudarcával végződött 1973-ban.²A Szovjetunió gazdaságilag kedvező helyzetben volt,³így nem állt érdekében egy újabb összetűzés lehetőségének keresése korszakos ellenfelével szemben. 1972-ben megkötötték a SALT-1 szerződést,⁴amely a fegyverkezési versenyt és a fegyveres konfliktusok esélyét volt hivatott redukálni. A Helsinki záróokmány 1975-ös aláírásával úgy tűnt, hogy békés hangulat kezd kialakulni Európában. James Earl Carter elnök 1977-es megválasztásával az amerikai külpolitika az enyhülés útjára lépett,⁵ e mellett az emberi jogok jelszava alatt indított kampány is kiemelkedő fontosságú volt a hidegháborúnak ebben a korszakában. Elnöksége kezdetével az Egyesült Államokban újfajta külpolitika keresése indult meg. Carter először nyitott volt a szovjet blokk felé, politikájában minden apró részletre odafigyelt.⁶A békés hangulatot azonban erősen rombolta a Szovjetunió terjeszkedése a harmadik világ nemzetei között. Az Angolában történt hatalmi segítségnyújtást követően – ahol hatalmi harcok voltak a portugálok távozása után- Mozambikkal, Etiópiával és Bissau-Guineával is megállapodásokat kötöttek. Ezek erősen tükrözték a szuperhatalom szándékait, valamint hamar kiderült, hogy a szovjet vezetés másképp értelmezi a békés egymás mellett élés fogalmát, mint a Nyugat. Az afrikai „gyenge láncszemek” megszerzése után 1978-ban barátsági szerződést kötöttek Vietnammal, majd ugyanebben az évben lerohanták Kambodzsát. 1979-ben a sandinisták győzelmét követően Nicaraguában is a szovjetek befolyása érvényesült. A Gorskov tengernagy által szorgalmazott flottafejlesztés meghozta gyümölcsét, és az amerikai mellett a szovjet flotta is kijuthatott a világtengerre, veszélyeztetve a „tengeri autópályát”- az afrikai hódítások miatt-. A „vörös sarló” végső célja Afganisztán elfoglalása volt, ezzel együtt a teljes Közel-Kelet körbekerítése, amely a

² A Párizsban folytatott fegyverszüneti tárgyalások 1973. január 27-én vezettek megállapodáshoz, a háború azonban csak két évvel később, Észak-Vietnam teljes katonai győzelmével és az ország egyesítésével ért véget, Németh István.:20. századi egyetemes történet, 2. kötet, 123 (a továbbiakban: Németh I.)

³ A GDP különbsége a Brezsnyev-korszakban az USA és a Szovjetunió között jelentősen csökkent, bár a korszak végén ismét növekedésnek indult, Németh I., 1. kötet, 376

⁴ Az első, interkontinentális ballisztikus rakéták számát korlátozó egyezmény, Németh I., 2. kötet, 123

⁵ Davis D. Joyce- Tibor Glant: United States History: A Brief Introduction for Hungarian Students, University of Debrecen, Institute of English and American Studies, Debrecen, 2002, 149 (a továbbiakban: Joyce-Glant)

⁶ Walter LaFeber: The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad Since 1750 to the Present, W.W. Norton & Co., New York, 1994, 682-683 (a továbbiakban: Walter LaFeber). Részletesebben lásd: William Keylor: The Twentieth Century World

korszakban az olaja miatt a világ legértékesebb régiója volt.⁷ Úgy tűnt, hogy a kommunizmus megállíthatatlanul tör előre.⁸ Carter és kormányzata a harmadik világ politikai ébredéseinek következményeit elsősorban nem katonai-politikai, hanem gazdasági eszközökkel javasolta elhárítani. Brezsnyev elképzelései⁹ azonban radikálisan különböztek Carter elnök eredeti programjától, a Carter-doktrínától.¹⁰ 1979-ben tervbe volt, hogy megkötik a SALT 2-es megállapodást, ám ennek aláírását és ratifikálását- nagyban köszönhetően a Közel-Keleti eseményeknek- maga, a kezdeményező amerikai elnök is megtagadta.

Az Afganisztáni Népi Demokratikus Párt 1978-as hatalomátvétele jelentős fordulópont volt az ország történelmében. Núr Mohammed Taraki vezetésével a politikai terror egyre nőtt, a térségbeli fejlemények pedig többször került a nagyhatalmak tárgyalóasztalára. Carter felvetette, hogy katonailag egyik hatalom se avatkozzon be Iránban és Afganisztánban, de hangsúlyosan szólt a Perzsa-öböl és az Arab-félszigethez fűződő amerikai érdekekről. Tarakit 1979 szeptemberében meggyilkolták, Hafizullah Amin felülkerekedése Moszkva számára egyáltalán nem volt örvendetes, mert veszélyeztette a szovjet befolyást. Úgy vélték, hogy az USA itteni stratégiai pozícióinak összeomlása és a térség esetleges megszállása kulcsfontosságú stratégiai pozíciók birtokába juttathatja Moszkvát. 1979. december 24-én a szovjetek kb. százezer katona bevonásával az Afganisztán elleni intervenció mellett döntöttek. A gyakorlatilag szövetségesnek számító kabuli kormányzatot megdöntötték, Amin elnököt meggyilkoltatták, helyére Babrak Karmalt állították. Carter kijelentette, hogy a szovjet invázió az egész világ békét veszélyezteti, és ha az olajellátás biztonságát a regionális instabilitás vagy esetleg a Szovjetunió veszélyezteti, készek érdekeiket keményen megvédeni.¹¹ A Helsink-i Záróokmányban elfogadott főbb pontokat, a határok sérthetetlenségét, a belügyekbe való be nem avatkozást, az emberi jogokról és a szabadságjogokról szóló pontokat, valamint a népek egyenjogúságáról és önrendelkezési jogáról elfogadott elveket a szovjet agresszió áthágta, így a Nyugat felháborodása ennek

⁷ Herbert Attila- Martos Ida, Moss László- Tisza László: *Történelem 6: 1914-1990-ig*, Reáltanoda Alapítvány, Budapest, 1997, 194-195 (a továbbiakban: Herbert Attila- Martos Ida, Moss László- Tisza László)

⁸ Kissinger véleménye erről az időszakról. Henry Kissinger: *Diplomácia*, 763 (a továbbiakban: Kissinger)

⁹ Az ún. Brezsnyev-doktrína a korlátozott szuverenitás elvét vallja, Szárai Miklós- Kaposi József: *Történelem IV. a középiskolák számára*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005, 30. fejezet (a továbbiakban: Szárai-Kaposi).

¹⁰ Carter programja az emberi jogok és az enyhülés politikája mellett a szovjet agresszió után azt is hangoztatta, hogy a legfontosabb kőolajforrásokat akár fegyverrel is megvédi. Az amerikai kormányzat elfogadott számos, a szocialista tömböt gazdaságilag érzékenyen érintő lépést is, például leállították a fejlett technológiák és gépek exportját, Szárai-Kaposi, 30. fejezet

¹¹ Németh I., 2. kötet, 288-289

fényében jogos volt.¹²Tovább súlyosbította az USA gondjait, hogy Iránnal romlottak a kapcsolatai, így a Közel-keleti pozíciói tovább gyengültek Carter államának. Az amerikai-szovjet kapcsolatok újra feszültebbé váltak, a fegyverkorlátozás szakaszát a fegyverkezési verseny új szakasza, a kis hidegháború váltotta fel.¹³

A szovjetek agressziójának és a Közel-keleti helyzet megváltozásának egyenes következménye volt, hogy a két szuperhatalom között újabb gazdasági- politikai- kulturális csatározás kezdődött. Már az 1980-as évek elején nyilvánvalóvá és érezhetővé vált, hogy a szovjet-amerikai ellentétnek a közelgő moszkvai játékokkal kapcsolatban is komoly következménye lesz. Carter elnök első döntései között volt, hogy leállította a számítógépek eladását is az olimpiára.¹⁴1980 januárjától pedig az is a levegőben lógott, hogy az amerikaiak bojkottálni fogják a világeseményt. Január 20-án, négy hónappal a lejelentkezési határidő lejárta előtt az elnök bejelentette, hogy ha a Szovjetunió nem vonja ki a csapatait Afganisztánból, az USA nem vesz részt a XXII. Nyári Olimpiai Játékokon.¹⁵Carternek meggyőződése volt, hogy az Egyesült Államok felelősséggel tartozik a béke fenntartásáért, ennek többször is hangot adott.¹⁶ Moszkvában viszont hidegháborús zsarolásnak fogták fel Carter nyilatkozatait.¹⁷Brezsnyev higgadtan védte Moszkva álláspontját, az afganisztáni bevonulásról teljesen eltérő véleménnyel volt, mint az amerikai közvélemény. Brezsnyev szerint a Szovjetunió békepolitikát folytatott, és elutasítóan reagált azokra a hangokra is, melyek szerint megsértik a népek szabadságjogait.¹⁸Carter tovább fokozta a hidegháborús sárdobálást. Nem titkolta véleményét a nemzetközi sajtó előtt, mi szerint a szovjetekkel szembeni nézete drasztikusan megváltozott, kormányzása eleji nyitottsága óta.¹⁹ Vacillálás kezdődött az amerikaiak részéről az olimpiai részvétellel kapcsolatban. A biztonsági körülményekre is hivatkoztak, valamint fenntartva a korábbi fenyegetéseket, karikatúrákkal tarkítva a sajtóban is felerősödtek a propagandisztikus hangok.²⁰Egészen júliusig gyakran jelentek meg karikatúrák a szovjet rendezésű olimpiával kapcsolatban, valamint foglalkoztatta a nemzetközi közvéleményt az országok részvételének kérdése is. Carter szerette volna elérni, hogy az olimpiai játékokat máshol rendezzék meg, mert szerinte a moszkvai játékok

¹² A Helsinki Zárónyilatkozat főbb pontjaiból részletek olvashatóak az alábbi helyen: Romsics Ignác: a 20. század rövid története, 299

¹³ Romsics Ignác: a 20. század rövid története, 302

¹⁴ Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf, Takács Tibor (szerk.): Állambiztonság és olimpia, 1956-1988, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008, 101 (a továbbiakban: Állambiztonság és olimpia)

¹⁵ Aczél Endre: Acélsodrony, Park Könyvkiadó, Budapest, 2011, 53 (a továbbiakban: Aczél Endre)

¹⁶ Népszava, 1980. január 8, 2

¹⁷ Népszabadság, 1980. január 8, 2

¹⁸ Népszabadság, 1980. január 11, 3

¹⁹ Time magazin, 1980. január 14, 6-11

²⁰ Jó példák erre a Time magazinban megjelent írások. Time, 1980. január 28, 12. oldal, február 4, 12-14

veszélyeztetik a béke légkörét.²¹ Margaret Thatcher ezzel kapcsolatban jelezte is: ha a NOB elvonná Moszkvától a játékok rendezésének jogát, a britek bizonyos sportágak rendezését át tudják vállalni. Ezzel egy időben történt először elképzelés egy ellenolimpia megrendezésére is. Ennek gondolatát azonban március 18-án Genfben végleg elvetették, valamint még februárban Lord Killanin, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke kiemelte: az olimpiát nem lehet máshol megrendezni. A szovjetek jelezték, hogy részt vesznek a Lake Placid-ben megrendezésre kerülő téli olimpián²² is. Killanin január 20-i beszédében kiemelte, hogy a nemzeti olimpiai bizottságoknak meg kell őrizniük függetlenségüket minden kérdésben. Az amerikaiak pedig döntöttek arról, hogy ha a Szovjetunió nem vonja ki február 20-ig csapatait Afganisztánból, akkor az USA bojkottálja a moszkvai olimpiát. A magyar kormányzat a kezdetektől fogva elítélte az olimpia bojkottálásának gondolatát, mert szerintük ez az olimpiai mozgalom jövőjének okozhat kárt. Cyrus Vance amerikai külügyminiszter szerint azonban Moszkvától egyenesen meg kellett volna vonni a rendezés jogát. Ezt a javaslatot februárban a NOB egyhangúan elvetette.²³

Mindeközben a szovjet tömb nyugalmát az olimpiával kapcsolatban semmi nem zavarta. A szovjet sportdiplomáciát és a keleti tömböt nem hatotta meg különösebben a nyugati tömb általános vélekedése, élén az USA-val. Január folyamán, nyugaton szinte minden államot a bojkott kérdése foglalkoztatott, ezzel szemben a szovjeteknek szinte az volt az egyik legnagyobb gondjuk, hogy milyen legyen az olimpia plakátja, valamint kik nyerjék az olimpiára kiírt zenemű pályázatot.²⁴ 1980 legelején a híradások zavartalanuk közölték az eseménnyel kapcsolatos híreket, folyt a visszaszámlálás. Statisztikák is jelentek meg, fokozva az olvasók izgalmaikat a sporteseményre való készülődésben.²⁵ Olyan hírek és téveszmék is terjedtek a sajtóban, mi szerint a játékok elmaradhatnak. Kiemelték e mellett sokan, hogy az olimpia és az olimpiai eszme a béke egyik legfontosabb szimbóluma, helyette pedig a moszkvai rendezésű esemény a hidegháború kulturális szembenállásának fő színpadává vált.²⁶ Az első híradás a bojkott lehetőségességével kapcsolatban, februárban jelent meg, és kiemelte a bizottságok felelősségét, valamint az amerikai kezdeményezést is hangsúlyozta.²⁷ Mindeközben ösztönözték a magyar embereket az olimpiára való

²¹ Népszabadság, 1980. február 10, 2

²² A Lake Placid-ben megrendezésre kerülő téli olimpia 1980. február 13 és 24-e között zajlott. <http://www.olympic.org/lake-placid-1980-winter-olympics>, a letöltés ideje: 2012. október 16.

²³ Magyarország, 1980/22. szám, 2

²⁴ Szabad Föld, 1980. január 27., 20

²⁵ Népsport, 1980. január 4, 8. oldal és január 7, 4

²⁶ Népsport, 1980. január 26, 7

²⁷ Magyarország, 1980/7. szám, 10

jegyvásárlásra és utazásra is.²⁸ A párt propagandája szerint a bojkott kérdése napi beszédtema volt az egész nép körében, a sportolók állítása szerint –akik a leginkább érintettek voltak az olimpia körüli csatározásban- azonban nem volt erről széles körű tájékoztatás. Informálódtak, és megtudtak egyes kiszivárgott híreket, volt egy közbeszéd,²⁹ de alapvetően próbálták őket elszigetelni, hiszen a vasfüggöny még elég erős volt.³⁰ Február 21-én aztán a sajtó köreiből is bombaként robbant a hír: az USA és Carter döntése végleges: bojkottálni fogják az olimpiát. Ezzel egy időben megjelentek azok a híresztelések, mi szerint Franciaország nem enged a bojkottnak, és elengedi sportolóit az olimpiára.³¹ A sport szakágak képviselőit, a készülő sportolókat ezek után Magyarországon is tájékoztatták, hogy az USA vezetésével jó néhány ország bojkottálja a moszkvai játékokat,³² ám ez alapvetően nem keserítette el őket.³³ Érdekesség azonban, hogy a híradások szerint az amerikai sportolók a bejelentés után is folytatták a felkészülésüket a világeseményre, valamint az edzés folytatása általánosan elmondható volt a világ többi nemzetének sportolóira is. Ezzel párhuzamosan kiderült, hogy az USA nem tartja helyesnek, hogy ellenolimpiát szervezzen, valamint hogy Kanada egyelőre nem kíván csatlakozni a bojkottálók táborához és az NSZK is kívár a döntéssel a nevezés határidejéig. A bojkott hangoztatása Carter részéről nagyrészt az új antikommunista programjának volt köszönhető, amellyel a közelgő elnökválasztásra készült a szintén erősen szovjetellenes nézeteket valló Reagannel szemben.³⁴ A közvélemény egyértelműen elvárta, hogy határozottan vágjon vissza a szovjeteknek az afganisztáni bevonulásukért cserébe. Carter azért is ragaszkodhatott ennyire és dönthetett ilyen hamar és határozottan a bojkott mellett, mert ellenfele, Reagan programjában hirdette: ő az a vezető, aki úrrá tud lenni a kommunizmus terjeszkedésén.³⁵ Bojkott politikája azonban leginkább a tengerentúli országokra nézve hozott látványos eredményt, európai próbálkozásai azonban sok esetben a sportszövetségek ellenállását váltották ki.³⁶ Több ország kívárt a döntéssel kapcsolatban, néhányan, mint például Görögország, az EGK döntésére vártak, sokáig bizonytalan volt Svájc véleménye, de még június végéről is szólnak olyan jelentések, mi szerint egyes országok

²⁸ Magyarország, 1980/8. szám, 13

²⁹ Interjú Magyar Zoltánnal, 2012. augusztus 15 (az interjú hanganyaga a szerző birtokában. A továbbiakban: Magyar interjú)

³⁰ Interjú Növényi Norberttel, 2012. augusztus 15 (az interjú hanganyaga a szerző birtokában, a továbbiakban: Növényi interjú)

³¹ Népsport, 1980. február 21, 8

³² Wladár Sándor szerint edzőjük, Széchy Tamás tárgyilagosan közölte a bojkott hírért az uszodában a sportolókkal, akárcsak később Los Angeles kapcsán. Interjú Wladár Sándorral (az interjú hanganyaga a szerző birtokában a továbbiakban Wladár-interjú)

³³ Növényi-interjú

³⁴ Népsport, 1980. február 22, 8

³⁵ Joyce-Glant, 150

³⁶ Kun László, 137

felülvizsgálják a döntésüket, és korábbi véleményükkel ellentétben a bojkott mellett foglalnak állást.³⁷

Ezekből is látszik, hogy februártól júliusig, az olimpia megnyitójáig hosszú és rögös út vezetett, míg tisztázódott, hogy végül mely országok sportolói vesznek részt a XXII. Nyári Olimpiai Játékokon. Április közepén híradásokból derül ki, hogy hivatalos csapat az Egyesült Államokat nem fogja képviselni a Szovjetunióban megrendezésre kerülő olimpián. Különösen érdekes Willi Daume, a nyugatnémet Olimpiai Bizottság elnökének nyilatkozata. Daume már ekkor előre látta az árnyékokat, amelyek az 1984-es Los Angeles-i olimpiára és az egész nemzetközi sportvilágra vetődnek. Ezzel párhuzamosan nyilvánvalóvá vált, hogy az NSZK sem fogja sportolóit elküldeni Moszkvába, a legfőbb indokuk az USA-val való szolidaritás volt.³⁸Ezt a bejelentés később igazolást is nyert, egy napon azzal a ténnyel, hogy Svájc képviseltetni fogja magát sportolóival a szovjet fővárosban, júliusban.³⁹Április közepéig hivatalosan harmincöt ország nevezett a moszkvai játékokra.⁴⁰Különösen érdekes tény, hogy a szocialista tömbön belül is támadt egy konfliktus a részvétel kérdésével kapcsolatban. Február közepén vetődött fel az erdélyi magyar sportolók részéről, hogy nem szeretnének kiutazni az olimpiára, Románia színeiben. Követelésük hátterében az állt, hogy az erdélyi és moldvai magyar nemzetiségekkel szemben a román kormányzat diszkriminációt tanúsított.⁴¹Ez azt tükrözi, hogy a bojkottnak lelkesítő hatása volt, egy lehetőség a szovjetekkel való szembeszegülésre nem csak nyugaton, de a szocialista tömbben is, bár itt az indíték alapja más eredetű volt. A nagy sportnemzetek közül végül képviseltették magukat a britek, a franciák, az olaszok, a spanyolok és az ausztrálok is Moszkvában. A részvétel ellen szavaztak viszont a nyugatnémetek, a japánok, a kanadaiak és a kínaiak is, csak hogy a legnagyobb sportnemzeteket említsem. Carter óriási erőfeszítéseket tett szövetségesei körében, hogy országuk sportolói ne vegyenek részt a játékokon. Kampánya fél sikert hozott. Egyrészt hiába állt számos nyugati kormány, köztük a spanyol, a brit vagy az ausztrál az USA oldalán, a bojkott mellett, a nemzeti olimpiai bizottságok ezekben az országokban megvédték függetlenségüket, és a kormányok döntésével ellentétesen megszavazták a részvételt.⁴²Másrészt májusban megjelent egy cikk, amely rámutat arra a tényre, hogy a harminchét addig nyilvántartott ország között, amelyek nem utaznak el Moszkvába a nyári

³⁷ Állambiztonság és olimpia, 103-107

³⁸ Népszabadság, 1980. április 15, 2

³⁹ Népszabadság, 1980. május 11, 2

⁴⁰ Listájuk, valamint a távolmaradók nevei megtalálhatóak: Népsport, 1980. május 28, 8

⁴¹ Állambiztonság és olimpia, 102-103

⁴² Aczél Endre, 53

olimpiára, jelentős számban szerepelt sok kis afrikai és ázsiai állam.⁴³ A bojkott tehát ennek fényében politikailag inkább a Szovjetunió malmára hajtotta a vizet. Attól függetlenül, hogy végül több mint 60 ország nem vett részt a XXII. Játékokon, a szovjet vezetés előtt lehetőség nyílt, hogy megmutassa a világnak rendszere sikerességét és virágzását, valamint nem mellékes tényezőként –a korábbi amerikai felszólítást figyelmen kívül hagyva- továbbra is az ellenőrzése alatt tarthatta Afganisztánt és a Közel-Keletet. Mindezek mellett a teljes részvételt megtagadó nemzetek között kevés politikailag erős ország volt. Végül hatvanöt ország döntött az olimpiától való távolmaradás mellett.⁴⁴

Később jelentek meg írások, amelyek hangsúlyozták: az olimpiák történetében nem ez lesz az első botrányos esemény. Elég csak megemlíteni az 1968-as mexikói játékokat és a diáktüntetések. Az események következményeként, a hatóságok fellépése után háromszáz ember halt meg az olimpia ideje alatt. München és az 1972-es olimpia a terroristák merényletei miatt marad szomorú emlék, ahol tizenhárom izraeli sportolót öltek meg. Montréal 1976-ban Moszkvához hasonlóan szintén megsínylette a bojkottot, ugyanis huszonnégy afrikai ország visszarendelte sportolóit az olimpia helyszínéről.⁴⁵ Az olimpiák történetének talán legjelentősebb bojkottjáról beszélhetünk Moszkvával kapcsolatban. Sportolói szemszögből a politika sok eredményt nem ért el egyik esetben sem, hiszen a nemzetek politikai csatározásainak valamennyi alkalommal a sportolók itták meg a levét.⁴⁶ Nyilvánvaló volt azonban, hogy a Szovjetunió és az USA presztízskérdést csinált a nyári játékokból, amely a társadalmi-kulturális szembenállás legláthatóbb kifejezőeszközüvé vált. A csatározásból azonban egyértelműen a szovjet tömb került ki győztesen, hiszen sportolói előtt lehetőség nyílt az előzetes elvárásoktól is jobb szereplésre, valamint prezentálni tudták az egész világnak, hogy a szovjet berendezkedés sikeres, és – látva az olimpiájukat felveszik a versenyt a nyugati országokkal.

A moszkvai világversenyek 1980. július 19-én kezdődtek és augusztus 3-án értek véget. Ez volt a 22. kiírás az újkori nyári olimpiák történetében. Az olimpiai láng négy országon át, csaknem ötezer kilométeres úton jutott el a Lenin-stadionig, amely június 19-én indult el egy hónapos útjára.⁴⁷ 80 ország vett részt az eseményen, a nemzetek 5179 sportolót neveztek összesen, ezek között 4064 férfi és 1115 női atléta szerepelt. 21 sportágban, összesen 203 versenyszámban osztottak érmeket. Magyarország az éremtáblázaton

⁴³ Time magazin, 1980. május 26, 10

⁴⁴ A távolmaradó országok teljes listáját lásd: HVG, 1984. július 28, 57

⁴⁵ Magyarország, 1980/19. szám, 28. oldal, Interjú Schmitt Pállal, 2012. szeptember 4 (a továbbiakban: Schmitt interjú)

⁴⁶ Schmitt interjú

⁴⁷ Szabad Föld, 1980. május 13, 20

összesítésben a hatodik helyen végzett, 7 arany, 10 ezüst és 15 bronzérmét szerezve. Az első helyen kiemelkedő fölényrel, 80 aranymedált szerezve a Szovjetunió végzett. 5615 akkreditált médiaszemély jelent meg a rendezvényeken összesen, ezek közül 2685 az írott sajtó, 2930 a televízió és a rádió képviselőjében.⁴⁸ Az Egyesült Államokhoz 60 ország⁴⁹ csatlakozott, akik nem utaztak el a játékokra, míg 15 állam, köztük olyan sportnagyhatalmak, mint Nagy-Britannia vagy Olaszország az arany középutat választották: katonai klubok nem indultak az olimpián, a sportolók pedig nem országuk, hanem a NOB lobogója alatt vonultak fel a nyitó- és záró ünnepségeken, valamint tiszteletükre nem a saját nemzeti himnuszukat, hanem az olimpiai himnuszt játszották el.⁵⁰ Kína hosszú idő után ismét nevezhetett volna az olimpiára,⁵¹ de az utolsó pillanatban – bár helyeselte a szovjetek Afganisztán ellen végrehajtott intervencióját, Carter elnök nyomására csatlakozott az amerikai bojkotthoz, és távol maradt a játékoktól.

A kezdetektől érezhető volt Magyarországon is az olimpia körüli események átpolitizáltsága, annak hidegháborús vonatkozásai. A magyar részvétel sem maradt politikamentes. Ez jól észrevehető a korszak sajtóanyagában, valamint jól érzékeltetik ezt a sportolók visszaemlékezései. A korabeli magyar politikai és sportvezetés gondosan figyelt arra, hogy a háttéreseeményektől a sportolókat a lehető legjobban el legyenek szigetelve, és csak a legszükségesebb információkkal rendelkezzenek, a kor alapvető médiumaiból. A sportolók úgy fogták fel, hogy az amerikai bojkott teljesen természetes. Bár egy kicsit szomorúak voltak, tudták, hogy így több esélyük nyílik a győzelemre sok szakágban, annyira nem keserítette el őket az amerikai vezetésű bojkott ténye. A pártvezetés figyelt arra is, hogy kellő mennyiségű pártpropaganda hangozzon a sportolók körében is. A sportolókat kiutazáskor is felkészítették, mint minden külföldre menetel előtt állambiztonsági szempontokból is. Legtöbbször Tatán, valamint Mátraházán rendeztek számukra közös edzőtábort, és közvetlenül az olimpiára való kiutazás előtt összevont tájékoztatót tartottak, ahol Kádár János is személyesen jelen volt, és eligazította a versenyzőket. A folytonos eligazítások azonban unalmasak is voltak számukra. Úgy voltak vele, hogy végig kell ülni, meg kell hallgatni, és utána alig várták, hogy mehessenek pihenni: a sportolókra különösebb hatással nem volt az eligazítás. A korábbi évek gyakorlataiból tudták, mi a megszokott rend.

⁴⁸ Az adatok származási helye: *Olimpiák 1896-2008: az újkori olimpiák története Athéntól Pekingig* (ford. Gerő M. Tamás), HVG, Budapest, 2008, 79 (a továbbiakban: *Olimpiák*)

⁴⁹ A pontos adatok eltérőek a statisztikában és a szakirodalomban. Körülbelüli számadatot adtam meg, Aczél Endre pl. 63 ország bojkottjáról beszél, beleértve az USA-t is. Aczél Endre, 52

⁵⁰ *Olimpiák*, 79

⁵¹ Mao Ce Tung már Nixon elnökségének idején elkezdett nyitni az USA felé, aggódva a szovjet terjeszkedéstől (Kissinger, 729)

A rendszert nyíltan sosem szidták és szidhatták, a hétköznapi életben ez ritkán, a magánszférában már gyakrabban jelent meg. Az élsportolóknak a korban kiváló feltételrendszereket teremtettek meg, még úgy is, hogy a versenysportok vonzereje a korszakban már mérséklődött.⁵² Verbálisan is érezték a szovjet-amerikai propagandaharcot, de igazából nem erre figyeltek és nem érezték úgy, hogy Moszkvában egy csonka olimpia lett volna. A szervezők ünnepélyessé tettek mindent és igyekeztek a legkevésbé foglalkozni az amerikai távolmaradással. Ezek mellett próbálták eltussolni a nyugati országok sportolóinak eredményét, és a szovjet versenyzők sikereit állították a középpontba. Megvesztegetésekről egyik megkérdezett sportoló sem tudott. Helyenként azonban bírói csalásokkal próbálkoztak. A lólengés futamaiban néhány szovjet versenyzőt szabálytalan módon pontoztak, így próbálva őket jobb eredmény eléréséhez segíteni. Ezt látva Buda István, az OTSH akkori elnöke a magyar küldöttség hazautaztatásával fenyegetőzött. Érdekesség volt, hogy sok nemzet, mely sportolókat nem küldött az olimpiára, játékvezetőket, bírókat képviseltetett Moszkvában. A távolmaradó országok versenybírói minden szituációban igyekeztek pártatlanok maradni, náluk nem volt megfigyelhető a szovjet versenyzők segítése.⁵³ Észrevehető volt mindezek mellett, hogy bár a szovjetek pazar olimpiát szerveztek, sok sporteseményről hiányoztak az igazán nagy sztárok, legfőképpen az amerikai sportolók. Ezeken felül szomorú látvány volt az is, hogy az események helyszínein a riportelállások és a közvetítőfülkék nagy része üresen állt, sok ország teljes távolmaradása, vagy a csökkentett számú média akkreditáltság miatt. Ebből a szempontból anyagi veszteség is érte a szovjeteket, hiszen minden berendezés ki volt előre fizetve, valamint ez az üresség érezte leginkább, hogy Moszkvában csonka olimpiát rendeztek 1980-ban.⁵⁴

Az olimpiai játékok közvetlen előzményei 1971-ig nyúlnak vissza, amikor a Moszkvai Városi Tanács- a Szovjet Nemzeti Olimpiai Bizottsággal konzultálva elhatározta, hogy megpályázza az 1980-as játékok rendezési jogát. A döntés 1974. október 23-án született, amikor Bécsben Lord Killanin bejelentette, hogy Los Angeles-el szemben a szovjet fővárost választották a játékok helyszínéül, a téli olimpiát pedig Lake Placid rendezheti ugyanabban az évben.⁵⁵ Leonyid Brezsnyev nyilatkozataiból és hozzáállásából is hamar kitűnt: a szovjetek nagyon komolyan veszik az olimpiai előkészületeket, és a sportdiplomáciában is meg kívánják erősíteni befolyásukat és helyüket. Rendezési kérelmüket határozott és pontos

⁵² Bár az igazolt versenyzők száma jelentősen nem változott, a sportegyesületek és a szakosztályok számában csökkenés volt megfigyelhető. Romsics Ignác: Magyarország története a 20. században, Osiris Kiadó, Budapest, 2010

⁵³ Wladár interjú, Növényi interjú, Magyar interjú alapján

⁵⁴ Vitray interjú

⁵⁵ Kun László: Az aranyérmek árnyékában, 133

programmal támasztották alá, pályázatukat gondos előkészület előzte meg.⁵⁶Brezsnyev kiemelte, hogy a Szovjetunió támogatta és támogatni fogja az olimpiai mozgalmat, és a szovjet emberek mindent megtesznek annak érdekében, hogy a játékok magas színvonalon kerüljenek lebonyolításra, és céljuk, hogy új impulzust adjanak a barátság és a béke eszméjének.⁵⁷Kimondva kimondatlanul: meg is volt a nemzetközi elvárás a szovjetek felé, hogy ha megkapták a rendezési jogot, olyan propagandisztikusan magas színvonalú olimpiát kell produkálniuk, hogy ha a nyugati világ –amit addig igyekeztek a blokkon kívül tartani is betekintést nyer a szovjetek világába, elégedetten nyugtázhassa a rendszer működőképességét és sikerességét.⁵⁸Ennek megfelelően a szovjet vezetés mindent megtett annak érdekében, hogy addig soha nem látott színvonalú olimpiát rendezzen. Erről árulkodnak a nyilvánosságra hozott költségvetési adatok is, amelyek jól mutatják- a korábbi olimpiákkal is összevetve-, hogy a Szovjetunió hatalmas pénzeket ölt a játékok lebonyolításába.⁵⁹

Kicsit paradox módon, de Moszkva úgy döntött, hogy kizárólag nyugati típusú technikai berendezéseket vásárolnak, a közvetítések zavartalansága és a minőség érdekében.⁶⁰Továbbá a pártvezetés addig soha nem látott előkészületeket tett annak érdekében, hogy az olimpiáról sokkal több órában és jobb minőségben közvetíthessenek, mint korábban. Ezért az előkészületeket már 1975-ben megkezdték. Hatalmas előrelépés volt, hogy mindenkinek lehetőség nyílt az állandó színes képközvetítésre.⁶¹A rádiótechnika fejlődése új lehetőségeket teremtett. Fontos, hogy nemzetközi műholdakat is bevontak a programba, valamint kivétel nélkül minden eseményen jelen voltak a televíziós kamerák. Ez a korábbi világeseményeken még nem volt bevett szokás.⁶²Már 1977-ben úgy gondolták, hogy a moszkvai olimpia a televíziózás történetének legnagyobb szabású eseménye lesz.⁶³Az olimpián számos különféle berendezés segítette a bírók munkáját, amelyek abszolút korszerűnek számítottak. Ilyen volt a tornaversenyek értékelését segítő vadonatúj rendszer, a vívóversenyeken használt új találatjelző, amely az együttes találatnál is kimutatta az elsőbbséget vagy a súlyemelőknél alkalmazott jelzőlámpa-berendezés.⁶⁴A moszkvai olimpia tehát ebben a tekintetben is mérföldkőnek számított a sporttörténelemben. Jól mutatja a

⁵⁶ Keresztényi József: Az olimpiák története: Olümpiától Moszkváig, Gondolat, Budapest, 1980, 251 (a továbbiakban: Az olimpiák története)

⁵⁷ Kun László: Az aranyérmek árnyékában, 134

⁵⁸ Interjú Vitray Tamással, Budapest, 2012. április 26 (a továbbiakban: Vitray-interjú)

⁵⁹ HVG, 1980. május 10, 39. oldal, de már az 1979-es próbaszám is közöl egy cikket az olimpiai költségvetésről

⁶⁰ Vitray-interjú

⁶¹ Magyarország, 1980/3. szám, 28-29

⁶² HVG, 1980. március 8, 34

⁶³ HVG, 1980. május 10, 28

⁶⁴ Szabad Föld, 1980, június 8, 20

szovjetek felkészültségét és modernitását a sportlétesítmények korszerűsége, kiválósága is. Már az 1976-os montreáli olimpia ideje alatt megkezdődtek a grandiózus építkezések, amelyek az olimpia előtt bő fél évvel be is fejeződtek. A tervezésben és a kivitelezésekben viszont szinte kizárólag szovjet mérnököket alkalmaztak, és saját gyártású anyagot és épületelemeket használtak fel az építkezések során. Bár előfordultak a fantázia túltengésébe burkolt szélsőséges javaslatok is, és sokszor gondot jelentett a megtervezett épületek kivitelezése, köszönhetően az időben elkezdett munkálatoknak 1975 végére majdnem minden tervet sikerült konkretizálni- csodálatos, nagy részben vadonatúj csarnokok, stadionok fogadhatták a sportolókat és a nézőket egyaránt. Gyakorlatilag a kor legmodernebb sport parkja várta a Moszkvába utazó sportolókat és nézőket egyaránt.⁶⁵Ezeknek minőségéről az általam megkérdezett sportolók is a legnagyobb elismeréssel beszéltek. Grandiózus szállodákat építettek, amelyben a kiszolgálás és a felkészültség nyugati színvonalú volt. Maximálisan gondoskodtak a turisták és a sportolók kényelméről, biztonságukat is szavatolták.⁶⁶

Komoly szabályozásokat hoztak a moszkvai közlekedésbe is, már az olimpiát megelőző hetekben. Korlátozták a teherautó forgalmat, amellyel jelentősen könnyebbé tették a világesemény ideje alatt a közlekedést, e mellett a fő utakat, utcákat, amelyek a rendezvény szempontjából fontosak voltak, lezárták. Magánautók, hivatali autók nem nagyon közlekedtek. Felújították a tömegközlekedés járműparkját, valamint kizárólag vadonatúj Volga taxik járták a főváros utcáit. Rengeteg program és lehetőség nyílt a csoportokban érkezők számára, gondosan megterezett útvonalakon járhatták a várost és látogathatták a rendezvények helyszíneit. Az áruellátás kifogástalan volt, rengeteg mintaboltot tartottak fenn, igaz, csak a külföldi vendégek számára. A lebonyolítás, a technikai megszervezettség kifogástalan volt. Rengeteg sporteseményre a helyszínen is volt lehetőség jegyvásárlásra, ám ezek a tikettek elég borsos árúak voltak, összevetve a korábbi olimpiák belépőivel. Viszont a helyi sportrajongók munkahelyük szakszervezeti bizottságainál a névleges ár 30%-ért hozzájuthattak jegyeikhez.⁶⁷A moszkvai metró állomásaitól egészen az események helyszíneikéig díszes egyenruhába öltözött katonák álltak sorfalat, a megálló neveit angolul is bemondták. Ennek és a már említett tényezőknek is erős politikai vonulata volt. Moszkva kitett magáért a rendezést tekintve, de érezhető volt, hogy a külföldi vendégek számára csak a „szép oldalát” szeretnék megmutatni a fővárosnak, valamint a katonaság segítségével

⁶⁵ Fekete Ferenc: A moszkvai olimpia jelentősebb sportlétesítményei, Magyar Építőipar, 1980, 10. szám, 577-593

⁶⁶ Vitray interjú

⁶⁷ HVG, 1980. augusztus 2, 44-45

igyekeztek segíteni a tájékozódásban a cirill betűket nem ismerőknek, egyúttal kizárták az „elkőricálás” lehetőségét.

A másik lényeges elem az volt, hogy gyakorlatilag kiűritették a szovjet fővárost. A fiatalság számára Moszkva környékén, kb. 100 kilométeres körzetben sportversenyeket, táborokat szerveztek, így elérve azt, hogy a játékok ideje alatt kevesebb ember tartózkodjon az olimpia helyszínén. A fiatalok hiába szegültek volna ellen, reklamációjukra a legfőbb indok az volt, hogy „az olimpiát a TV-ben is lehet nézni”. Ezzel a kb. 16-25 éves korosztályt gyakorlatilag kitelepítették Moszkvából a játékok idejére. Civil lakossal szinte csak elvétve lehetett az utcákon találkozni.⁶⁸ Egy visszaemlékező szerint a várost megtisztították azoktól, akiknek nem feltétlenül kellett ott lenniük: a regisztrált lakóhellyel nem rendelkezőktől, bizonyos foglalkozásúaktól, mint például a prostituáltaktól és a hajléktalanoktól. A város üres volt és tiszta. Behozták a Pepsi Colát és a Fantát, a helyiek akkor ismerkedhettek meg először ezekkel az italokkal, ezen felül amerikai cigarettát is lehetett kapni, ezek viszont nagyon drágák voltak.⁶⁹ A korhoz képest óriási, grandiózus nyitó és záró ünnepséget rendeztek. Ezt a nemzetközi sajtó is kiemelte. A megkérdezett sportolók is a kifogástalan, nyugati színvonalú szállás és étkezési körülményeket emelik ki. Hatalmas, a kor követelményeinek abszolút megfelelő olimpiai falut építettek, amelyen belül rend uralkodott, a sportolókat nem nagyon engedték ki, talán a katonaság folyamatos jelenléte jelenthetett egyesek számára kissé feszélyező tényezőt. Viszont egyáltalán nem éreztek semmiféle atrocitást, a katonák részéről sem, szabadon találkozhattak a nyugati sportolókkal, tarthatták a kapcsolatot velük. Nem is tudták őket elkülöníteni egymástól, hiszen mindenki a faluban volt elszállásolva. A helyiektől, a civil lakosoktól azonban el voltak különítve, nem nagyon tudtak velük találkozni. Nem is nagyon lehetett helybelieket látni az üzletekben, az utcákon. Az olimpiai falun belül teljesen szabadon mozoghattak, néhányuk szerint nem is nagyon lehetett érezni, hogy ez egy csonka olimpia.⁷⁰ Az újságírók, riporterek is teljes szabadságban mozoghattak, érintkezhetek nyugati kollégáikkal, akiknek nagy részét a régebbi játékokról már jól ismerték.⁷¹

Kiemelendő, hogy olimpiai győzelmük után a sportolók a sajtó és az egész ország részéről is igazi megbecsülésben részesültek. Olimpikonjainkat a legkisebb falvakban is felismerték, és ünnepelt sztárként köszöntötték, példaképként tekintettek rájuk saját sportegyesületeiknél is. Sok esetben elvárás is volt az érmet, esetleg az elsőség is, viszont sokkal jobban megbecsülték és elismerték a sportolók munkáját, mint manapság. A politika is

⁶⁸ Vitray interjú

⁶⁹ <http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=3366>, Nyikolaj Szvanidze visszaemlékezése

⁷⁰ Wladár interjú, Magyar interjú, Növényi interjú alapján

⁷¹ Vitray interjú

ügyelt arra, hogy a sport kitüntetett, propagandisztikus szerepköre a 80-as években is változatlan maradjon.⁷²A magyar sportolók sikerességét valamennyi napi és hetilap kiemelte, méltatásukra több oldalt szántak. Bár a közelgő aratásnak és a különböző mezőgazdasági munkáknak –természetesen nem a sportnapilapokban- is éreztették a fontosságát, valamennyi fontosabb magyar napilap a címlapon számolt be atlétáink gyümölcsöző olimpiai részvételéről. Hangsúlyozták, hogy valamennyi magyar sportoló megfelelt Kádár és a Párt elvárásainak, senkiről sem hoztak nyilvánosságra olyan cikkeket, hogy csalódást okozott volna.⁷³A korszak propagandája tehát kiemelt figyelmet szentelt a legvidámabb barakk olimpiai sikereinek hangoztatására. Legnagyobb sportolóink nemzeti hőssékké váltak, akik minden dicséretet megkaptak az MKP és a sajtó részéről. Hiába röppentek fel kérdőjelek az olimpia előtt a magyar versenysport körül, kételkedő hangulatot generálva annak versenyképességével kapcsolatban, a magyar sportolók minden hipotézisre rácáfoltak.⁷⁴Az utókor értékelése már kissé különbözik ettől. Mivel főként a szocializmusban a legfőbb értékmérő egy olimpiai szereplés kapcsán az aranyérmek száma volt, és bár ezüst és bronzérem is bőven termelt sportolóinknak, néhányan az elszalasztott lehetőségek olimpiájának is nevezik, azt a tényt figyelmen kívül hagyva, hogy az érmek számát tekintve ez volt Magyarország vonatkozásában minden idők harmadik legsikeresebb olimpiája.⁷⁵Csonka olimpia ide vagy oda: a magyar sportolók eredményeit el kell ismerni és nagy becsben kell tartani.

Az olimpia után megjelenő lapok szerint egyértelműen sikeresnek kell értékelni a XXII. Nyári Olimpiai Játékokat, valamint a jövőre nézve a frissen kinevezett NOB elnök, José Antonio Samaranch kiemelte: a remény és kibékülés olimpiásza következik. Úgy érezték és úgy gondolták, hogy a Moszkva körül kialakult politikai csatározás, valamint a nemzeti olimpiai bizottságok szembeszegülése a kormányok döntésével ráébresztette a sportvilágot arra, hogy a politikának nem kellene, hogy beleszólása legyen a sportba. Ezzel kapcsolatban rengeteg világhírű sportoló is hangoztatta nézeteit, véleményét.⁷⁶Úgy tűnt tehát, hogy a Moszkvában lebonyolított csonka olimpia ráébresztette a világ vezető sportdiplomatait arra, hogy a politikának nem lenne szabad belefolylnia a sport világába. Viszont ahogy említettem, ekkor már a levegőben lógott, és az elkövetkező években csak erősödött az a nézet, hogy az

⁷² Wladár interjú, Magyar interjú, Növényi interjú alapján

⁷³ Népszava, 1980. augusztus 5, címlap

⁷⁴ Frenkl Róbert: Versenysportunk kérdőjelei, Valóság, 1980. 5. szám, 22-30

⁷⁵ Aczél Endre, 54. oldal

⁷⁶ Népsport, 1980. augusztus 6, 8. oldal, és Népsport, 1980. augusztus 8, 8

1984-es játékok kapcsán a szovjetek revánsot fognak venni az amerikaiakon, mégpedig úgy, hogy ők is bojkottot hajtanak végre, a saját politikai blokkjuk bevonásával.

A felsorolt tények és összefüggések fényében elmondható, hogy a moszkvai olimpia alatt zajló és az azt megelőző események a kis hidegháború első éveinek egyik legfontosabb történései voltak. A Szovjetunió társadalmi-kulturális harcot folytatott az Egyesült Államokkal, amelyből véleményem szerint győztesen került ki Moszkva után. Igyekeztek a legkevésbé tudomást venni a nyugat reakcióiról és véleményeiről, mindenkivel szemben a saját érdekeiket védték mind Afganisztánnal, mind az olimpiával kapcsolatban. Minden kérdést félretettek, csak a játékok pazar megrendezésével foglalkoztak. Egy kifogástalanul megszervezett olimpiával, amelyben erősen kitűnt a rendszer propagandája és hidegháborús politikája, igyekezett meggyőzni a nyugati országokat arról, hogy a Szovjetunió és a Keleti Tömb eléggé versenyképes ahhoz, hogy lépést tartson „imperialista” ellenfeleivel.

A keleti blokk válasza: a Los Angeles-i olimpia és bojkottja

Miután James Earl Carter elvesztette az 1980-as választásokat az USA-ban, helyét a republikánus Ronald Reagan vette át az elnöki székben. Az új vezető úgy gondolta, hogy képes országát a pesszimizmusból a győzelembe kormányozni. Reagan határozottan léphetett fel érdekei és tervei érvényesítéséért, ugyanis a Szenátus tagjai között is a republikánusok kerültek többségbe. Bár néhány kritikus szerint Reagan kevésbé látta át a külpolitikai helyzetet és lustának is bélyegezték, az új elnök hamar választ adott minden kritikára, határozott lépéseivel.⁷⁷ Már a megválasztásában –és egész későbbi politikájában is– hatalmas szerepet játszott antikommunista politikája, emellett pedig el tudta hitetni intézkedéseivel, hogy az ő személyében egy olyan ember kormányozza az USA-t, aki képes úrrá lenni a kommunizmus fenyegetésén.⁷⁸ Kötelességének tekintette az amerikai dominancia helyreállítását és tökéletesítését, ezt pedig sokkal keményebb magatartással kívánta kialakítani az egyre kiélezettebb, egyre több szereplővel zajló nemzetközi versenyben. A szovjet rendszer legyőzése érdekében hajlandó volt az emberi jogok be nem tartása miatt bírálható rendszerekkel is összefogni az átrendezett értékrend szerint. Reagan egyenesen „a gonosz birodalmának” nevezte a Szovjetuniót, propagandájában pedig nem csak a jól bevált antikommunista szlogeneket hangoztatta, hanem előtérbe került a nemzetközi terrorizmus elítélése is. Legfőbb céljainak egyike volt, hogy legnagyobb keleti ellenfelét olyan fegyverkezési versenyre kényszerítse, amelyet annak gazdasága már nem bírna el. Pontosan tudta, hogy a szovjeteket azon a területen kell megfogni és legyőzni, ahol a leginkább sebezhetőek: a modern technológiák és az elektronika területén. Csillagháborús programja azonban nem csak ezen a téren ért el eredményt, hanem a békemozgalom újjászületését is magában hordozta.⁷⁹

Már a hetvenes évek végétől egyértelművé vált, hogy a szovjet gazdaság fejlődése lemarad a nyugati országokétól, különösen a korszerű technológiát igénylő területeken. A Szovjetunió kívüli világot jobban ismerő vezetők attól tartottak, hogy a szocialista gazdasági és társadalmi rendszer elveszítette versenyképességét a piacgazdasággal szemben.⁸⁰ Az előregedett szovjet vezetés képtelen volt hathatós válaszlépésre, a „gerontokrácia” mereven visszautasított mindenféle kompromisszumos ajánlatot. Keleti részről is újra kiéleződött a hidegháborús hangulat, az USA „háborút szító imperialista héjaként” jelent meg a szovjet

⁷⁷ Walter LaFeber, 702-703

⁷⁸ Joyce-Glant, 150

⁷⁹ Németh I., 2. kötet, 130

⁸⁰ Dupcsik Csaba- Repárszky Ildikó: Történelem IV., Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2008, 255

propagandában.⁸¹ Ahhoz, hogy a fegyverkezési verseny új szakaszában lépést tartsanak vetélytársukkal, a nemzeti jövedelem jóval nagyobb részét kellett volna katonai kiadásokra fordítani, ez viszont csak a fogyasztás tartós és még szigorúbb visszafogása révén lett volna lehetséges.⁸² Bár Afganisztán lerohanása és a moszkvai olimpia után kisebb presztízsfölénybe kerültek az USA-val szemben, a belső gondok nem oldódtak meg. A növekvő gazdasági problémáktól a Keleti Tömb vezető állama igyekezett lakosainak fejét elfordítani az ellenséges Nyugat képének felélesztésével és tovább erősítésével, a hidegháborús hangulat fokozásával. Továbbmélyítette a Szovjetunió belső problémáit a vezetőség gyors változása. 1982. november 10-én Brezsnyev hosszú betegeskedés után elhunyt. A főtitkár posztjára a KGB elnöke, Jurij Andropov került, akinek pontos képe volt az ország válságának mélységéről. Tervei között szerepelt a politika és a gazdaság demokratizálása, a piacgazdaság elemeinek bevitele, valamint a kommunista párt erkölcsi tekintélyének helyreállítása, kiegészítve a korrupció elleni harccal és a munkafegyelem megszilárdításával. Munkamorálja és hidegvérűsége a nyugati közvélemény megbecsülését is kivívta, olyannyira, hogy 1983-ban a Time magazin Ronald Reaggannel karöltve az „év emberének” választotta. 1984. február 9-én azonban ő is elhunyt. Helyét Konsztantyin Csernyenko vette át a Szovjetunió élén, egészen 1985. március 19-én bekövetkező haláláig.⁸³ Dolgozatom szempontjából az Andropov és Csernyenko főtitkársága alatti időre szeretnék különös figyelmet szentelni.

1978. május 18-án a NOB Athénban tartott ülésén foglalkozott először az egyedül jelentkező város, Los Angeles olimpiai színhellyé történő kijelölésével. Végleges döntés ekkor még nem született, mivel az olimpiai mozgalom vezető testülete további biztosítékokat tartott szükségesnek. A NOB Végrehajtó Bizottsága ugyanezen év augusztusában újból megvizsgálta az amerikai kérelmet, és a tagok írásbeli szavazása után, októberben vált véglegessé, hogy Los Angeles lesz a soron következő játékok színhelye. A téli olimpia helyszínéül pedig a jugoszláviai Szarajevót jelölték ki.⁸⁴ Annak ellenére, hogy a Moszkvában rendkívül precízen és színvonalasan, de erősen hiányos részvételi aránnyal rendezték meg a játékokat, az olimpia után erős volt a kritika a sportvilág felől a politikai csatározással kapcsolatban. Erezhető és tudvalevő volt, hogy az 1984-es amerikai rendezésű nyári játékok sem maradnak hidegháborús konfliktus nélkül. 1984 elejéig azonban nem igazán volt konkrét előjel vagy utalás arra, hogy bármiféle ellencsapás is várható a szovjetek részéről, legalábbis a közvélemény erről szélesebb körökben semmit sem tudott. Véleményem szerint azonban a

⁸¹ Herbert Attila- Martos Ida, Moss László- Tisza László, 196

⁸² Romsics Ignác: a 20. század rövid története, 303

⁸³ Németh I., 1. kötet, 379-380

⁸⁴ Az olimpiák története, 252

hidegháború kiéleződése és a szovjetek revánsérzete kellő előjel volt már 1980-ban is, valamint már Moszkva után is röppentek fel a lehetséges szovjet távolmaradásra utaló jóslatok. Hogy mennyire jelen volt már jóval Los Angeles előtt is a politikai elitben a távolmaradás gondolata, azt jól mutatja egy 1982-es jelentés. E szerint a szovjet sportminiszter, Szergej Pavlovics Pavlov már Mexikóban kijelentette ez év márciusában, hogy a Szovjetunió nem vállalja a részvételt a Los Angeles-i olimpián, ha a versenyzők és a vezetés biztonságát nem szavatolják.⁸⁵Ez a kijelentés azért is érdekes, mert a későbbiekben a távolmaradás kapcsán ez az indok szinte valamennyiszer előkerül. Végül a hivatalos nyilatkozatban is megfogalmazza majd a Szovjet Olimpiai Bizottság. Ezt a kiszivárgott nyilatkozatot leszámítva, a sajtóban és a nyilvánosság körében 1984 elejéig nem bukkant fel a készülődő keleti bojkott. Hogy miért pont 1984-től lehetett egyre hangosabban hallani a lehetséges keleti távolmaradásról, annak véleményem szerint több oka is van. Egyrészt ez volt a játékok megrendezésének éve, korábban felesleges lett volna nyíltan az olimpiai bojkottról beszélni. Másrészt a Szovjetunió minden fronton elég rosszul állt már ekkor. Az afganisztáni háború –a kezdeti presztízsnövelés után- felemésztette az emberi, anyagi és politikai erőforrásokat, ebből ráadásul kimenekülni sem lehetett. A legfontosabb lehetséges indok a hidegháborús csapás véghezvitelére azonban az 1984. évi amerikai elnökválasztás volt. Kellott egy gesztus, ami nem kerül sokba, nem kockázatos, mint egy háború, mégis eléggé sokkoló. Titkon még abban is reménykedhettek, hogy Reagan belebukik a presztízsveszteségbe, és a következő év januárjától már egy puhább fából faragott figurával játszhatják tovább a nagy történelmi sakkjátszmát.⁸⁶A Szovjetunió vezetésével a keleti tömb bojkottjának egy kockázata lehetett volna: ha szövetségesei nem támogatják a távolmaradásban. Ez azonban nem történt meg. Mára már világossá vált, hogy a keleti tömb távolmaradó országai az SZKP utasítására mondták vissza a részvételt, így Magyarország is. A továbbiakban a bojkottról való határozatig vezető utat szeretném bemutatni.

1984 legelején a sajtó propagálása szerint a Szovjetunióban fel sem merült az olimpiáról való távolmaradás gondolata. Terveikből semmit sem tártak a nyilvánosság elé, a béke propagálását folytatták. Andropov határozottan hangoztatta, hogy országa a béke és az enyhülés eszméjét képviseli.⁸⁷Az újságok közvetlenül az idős főtitkár halála után is fennen hirdették, hogy a szovjet vezetés folytatja a korábbi politikáját és a reformokat, e mellett

⁸⁵ Állambiztonság és olimpia, 109

⁸⁶ Mink András: Bojkott, 1984, Beszélő, 1994, <http://beszelo.c3.hu/99/04/10mink.htm>, a letöltés ideje: 2012. október 15. (a folytatásban: Mink András)

⁸⁷ Népszava, 1984. január 13, 1

felmerült a keleti-nyugati kapcsolatok szélesítésének a gondolata is.⁸⁸ Akárcsak a Szovjetunióban, úgy Magyarországon sem merült fel a bojkottnak még csak a gondolata sem. Úszóink és az összes sportoló januárban nyakig benne volt a kemény edzésmunkában.⁸⁹ A híradások április végéig folyamatosan kiemelik a versenyzők készülését. Ők a döntést megelőző napokig semmit sem sejtettek a távolmaradásról. Az 1984-es olimpiát mindenki a remények jegyében várta idehaza is az eredmények és a politika tekintetében egyaránt.⁹⁰ Nagyon szembetűnő a korabeli sajtóanyagban, hogy a szovjetek már februártól elkezdtek a szurkálódást az amerikai tábor felé, az olimpiával kapcsolatosan. Nem beszéltek még a lehetséges távolmaradástól, de éreztették az olvasóközönséggel az USA-ban megrendezésre kerülő olimpiával szembeni ellenszenvet. Csernyenko a főtitkári pozícióba kerülése után is egyből hangsúlyozta: a Szovjetunió és az USA nem természetüktől fogva ellenségek. Barátságos hangulatú levelét február végén Reagan is elégedetten nyugtázta, valamint fontosnak találta, hogy Moszkva hajlandó az igazi párbeszédre a nyugattal.⁹¹ A kezdetektől jelen volt a médiában a versenyzők és a turisták személyes biztonságának kérdése, amely motívum végigkíséri az olimpiát megelőző időszakot.⁹² Tipikus kommunista propaganda elem volt a kapitalista elemek szidása. Erre kitűnő példa annak sérelmezése, hogy 3000 dollár befizetése ellenében bárki futhatott az olimpiai lánggal. Ennyi volt a kilométerenkénti taxa. Ezt a szovjetek az olimpiai eszme megcsúfolásának tartották.⁹³ Később a láng körüli vitának további komoly következményei lettek, amit a keleti propaganda hihetetlen érzékkel meg is ragadott. A görög sportvezetés lemondta a láng megújítását az üzleti célokra való felhasználás miatt. Továbbá a Kubai Olimpiai Bizottság is hamar, a keleti propaganda érdekeinek megfelelően reagált: elítélték azt a kísérletet, hogy a játékokat a nemzetközi monopóliumok profitszerzési céljainak szolgálatába állítsák, és így az olimpiai eszmét önző politikai célok megvalósítására használják fel.⁹⁴ Hamar kiderült az elemzésekből, hogy ez lehet az első deficitmentes olimpia, bár a szocialista propaganda itt is eléggé ócsárolta a nyugati szabad versenyes kapitalizmus rendszerét.⁹⁵ A néhai sárdobálás mellett azonban helyet kapott a Párt által hirdetett béke programja is. Kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak a szintén 1984-ben zajló szarajevói Téli Olimpiai Játékoknak. Ebből azt szűrték le, hogy az

⁸⁸ Népszabadság, 1984. február 10, 2

⁸⁹ Népsport, 1984. január 5, 4

⁹⁰ Szabad Föld, 1984. január 7, 21

⁹¹ George P. Shultz: Turmoil and Triumph, Macmillan Publishing Company, New York, 1993, 472 (a továbbiakban: Shultz)

⁹² Magyarország, 1984, 3. szám, 28

⁹³ Népszava, 1984. február 1, 11

⁹⁴ Népszava, 1984. április 28, 11

⁹⁵ HVG, 1984. március 10, 40-42

olimpiai eszme képes arra, hogy a béke ügyét szolgálja, és hogy soha nem lenne szabad összekeverni a sportot a politikával. Ezzel együtt rafinált „vágyakozás” is kezdődött a keleti tömb részéről: szerették volna, hogy a nyáron megrendezésre kerülő Los Angeles-i játékok is hasonlóan békésen teljenek majd el, a politikai csatározás pedig a lehető legkevésbé legyen érzékelhető. Fontosnak tartották, hogy a sport játssza a főszerepet.⁹⁶ Az amerikai oldal is igyekezett maximálisan együttműködni a szovjetekkel. Kiemelt figyelmet fordítottak az olimpia szervezése körüli biztonságra: 1 millió dollárt szántak a szovjet delegáció biztosítására, 50 milliót pedig általánosan a rend és a biztonság fenntartására. Ezért is érdekes a folyamatos szovjet hivatkozás a későbbiekben a távolmaradással kapcsolatban, főleg úgy, hogy a keletiek tudatában voltak mindennek.⁹⁷ Ez a tény is alátámasztja azt a feltételezést, mi szerint a szovjetek számára a biztonság-kérdés csak alibi volt az 1980-as botrányért való visszavágásra, valójában pedig szó sem volt biztonsági problémákról.

Márciustól kezdve egyre inkább érezhető volt a Szovjetunió negatív hozzáállása a Los Angeles-i játékokhoz. Samaranch elnök hiába hangoztatta, főleg a szarajevói téli olimpia hangulata miatt, hogy a sport szerepe egyre tekintélyesebb a Földön, kezdett egyre több árny vetődni az amerikai játékokra. Ráadásul a spanyol sportvezető Budapesten hangoztatta mindezt, ahol látogatást tett Csanádi Árpád korábbi MOB elnök halála után, valamint konzultált a magyar sportvezetéssel, köztük Buda Istvánnal és az új elnökkel, Schmitt Pállal.⁹⁸ A Keleti Blokk részvételével kapcsolatos huzavona immár nyilvánosan, az egész világ előtt –eltérő propagálással– folytatódott tovább. A Szovjet Olimpiai Bizottság április 8-án, alig másfél hónappal a nevezési határidő lejárta előtt tiltakozott a NOB-nál, hogy „széles körű kampány indult a szovjet részvétel ellen, különféle reakciós, emigráns és vallási csoportok szervezkednek, és olyan hamis állításokat is terjesztenek, hogy a szovjet küldöttség részvétele Amerika biztonságát veszélyezteti”. A szovjet nyilatkozat felhívta a figyelmet arra is, hogy Reagan elnök korábban írásban szavatolta a verseny résztvevőinek és vendégeinek biztonságát, valamint kifogásolta, hogy a moszkvai amerikai követség vízum kiadása céljából bekérte a szovjet olimpiai küldöttség tervezett névsorát, holott – így a közlemény – „az olimpiai igazolvány olyan dokumentum, amely följogosít a rendező ország határainak átlépésére”.⁹⁹ Hozzá kell tenni, hogy a Los Angeles Times március végén közölt cikke szerint kiderült, hogy a szocialista országokból érkező olimpiai küldöttségek tagja, a sportdiplomata és kísérők egyharmada hivatásos hírszerző, ezért kellett szigorúbb ellenőrzéseket bevezetni.

⁹⁶ Népszava, 1984. február 18, 1

⁹⁷ Schultz, 475

⁹⁸ Népsport, 1984. március 14, 8

⁹⁹ Mink András

Figyelmeztető lépésnek szánták a Szovjetunió olimpiai attaséja, Jermiskin vízumkérelmének az elutasítását is.¹⁰⁰A szovjetek április eleji nyilatkozatára hamar reagáltak a csehszlovákok is. Kijelentik, hogy a Csehszlovák Olimpiai Bizottság szükségesnek tartja az olimpiai játékok előkészületeinek vizsgálatát. Kérték a szervezőktől és az amerikai kormányzattól az olimpiai charta betartását, valamint olya intézkedéseket, amelyek biztosítják a barátság és a béke légkörét, a biztonságot és a sportszerű küzdelmek feltételeit.¹⁰¹Rá pár napra, április 16-án maga Marat Gramov, a Szovjet Olimpiai Bizottság elnöke jelentette be, hogy nem tervezik a játékok bojkottját, de azért hozzátette, hogy a szovjet sportközvélemény változatlanul aggódik a játékok légköre, körülményei és előkészítése miatt. A NOB április végén, Lausanne-ban tárgyalta a szovjet kifogásokat, és úgy tűnt, hogy mindenben sikerült megállapodni. Buda István is azt a reményt keltő nyilatkozatot tette, hogy bízik benne: a magyar csapat és mindenki más részt vesz a Los Angeles-i olimpián.¹⁰²Május 2-án azonban olyan cikk jelent meg, amely közli: a szovjet sportolók részvétele nem lehetséges ilyen feltételek mellett a Los Angeles-i játékokon. Érdekesség, hogy e szerint az írás szerint a NOB április 24-i ülésén elismerte a szovjet aggályok megalapozottságát, a felelősség viszont az amerikai szervezőket és kormányt illeti, akik mindezt figyelmen kívül hagyták, és tovább ösztönzik a szovjetellenes hisztériát.¹⁰³Ezzel a bejelentéssel teljesen ellentétben állt az a hír, mi szerint a Szovjetunió 1200 órás műsoranyagot vásárolt a Netcom telekommunikációs társaságtól. Tovább bonyolította a szituációt, hogy ismét felröppentek olyan híresztelések, hogy csak május végén lesz végleges döntés Moszkva részéről a részvétellel kapcsolatban.¹⁰⁴

Május 8-án robbant bombaként a hír: a Szovjetunió bojkottálja a Los Angeles-i játékokat. A döntés pár nappal előtte, május 5-én már megszületett, a lapok eltérő ütemben közölték a fejleményeket. Már napok óta a levegőben lógott a dolog, a bejelentésre viszont eddig kellett várni. Különösen érdekes, hogy május 4-én még olyan híradás jelent meg, hogy végleges döntés csak május végén várható a szovjetek részéről. Gramov emellett azt hangsúlyozta, hogy a Szovjetunió soha nem fog bojkottálni egy olimpiát sem. Szerinte különbség van a nem-részvétel és a bojkott között, ugyanis a bojkott politikai döntést jelent. Szó volt még ezen felül másfélszáz szovjetellenes csoportról, akik meg akarják akadályozni a szovjet delegáció nyugodtságát.¹⁰⁵A nyugati szakértők is hozzászóltak a szovjet távolmaradáshoz, amelynek egyesek szerint „más okai is lehetnek”, utalva ezzel a két

¹⁰⁰ Állambiztonság és olimpia, 110

¹⁰¹ Népszava, 1984. április 13, 15

¹⁰² Mink András

¹⁰³ Népszava, 1984. május 2, 11

¹⁰⁴ Magyar Hírlap, 1984. május 6, 2

¹⁰⁵ Népsport, 1984. május 4, 12

nagyhatalom szembenállására.¹⁰⁶ Május 15-én már arról számolnak be a híradások, hogy a szovjet döntés végleges, és nem fogják azt visszavonni. A bejelentést ismét Marat Gramov tette meg, ezzel párhuzamosan pedig az is kiderült, hogy Afganisztán sem fog részt venni a játékokon.¹⁰⁷ Sorra jöttek a híradások a szocialista tömb országainak döntéseiről: előbb a csehszlovák és a laoszi bizottságok jelentették be országuk sportolójának távolmaradását,¹⁰⁸ majd a bolgárok is előálltak bejelentésükkel. Ők gyakorlatilag megismétlik a szovjet indokokat.¹⁰⁹ Ezekben a napokban jelenti be a távolmaradást Vietnam, Mongólia és az NDK is. Két további tényező megemlítése elkerülhetetlen. Az első: kiderült, hogy már közel másfél hónapja szervezik a később Barátság Játékokra keresztelt versenyt, amelyet a szocialista országok számára szerveztek, mintegy kárpótlásul Los Angeles kihagyása miatt.¹¹⁰ Ezzel kapcsolatban azonban aggódva megjegyezték itthon is: az olimpiai játékokat semmilyen más verseny nem pótolhatja.¹¹¹ A második: a szocialista országok és szimpatizánsok nem véletlenül jelentették be láncreakció-szerűen a távolmaradásukat. A május 8-i szovjet bejelentést követően minden fontos sportvezetőt és illetékes osztályvezetőt Moszkvába rendelték „konzultációra”. Támogatást és hasonló döntésekben megnyilvánuló szolidaritást kértek tőlük. Nyilvánvaló volt, hogy a szovjet vezetés számára ez a döntés alapvető fontosságú, éppen ezért nem lehetett másképpen dönteni egyik tagországnak sem. Az SZKP kész helyzet elé állította a testvér országokat. A lemondás forgatókönyvét tehát előre megírták Moszkvában, onnan indult április elején a tiltakozó hullám is.¹¹² A szavazás és a lemondás folyamata valamennyi országban egyhangú és egyértelmű volt, kivéve Lengyelországot. Bár a híradások sajnálatos, de egyértelmű döntésről írnak, és hangsúlyozzák a döntés kellemetlenségét,¹¹³ érdemes tudni, hogy a szavazás a részvételtől nagyon kiélezett volt, nem volt abszolút többségű az eredmény. Érdekesség, hogy a külföldi sajtóorgánumok sokáig nem mondták ki egyértelműen a szovjet távolmaradást, talán azért is, mert a folyamatok kissé homályosak voltak. A Time május 21-én közöl először cikket erről.¹¹⁴ A magyar távolmaradás kérdésében sokáig csend volt, ezt és a megelőző történéseket a továbbiakban majd részletesebben elemzem. Az Európán kívüli országok inkább a

¹⁰⁶ Magyar Nemzet, 1984. május 11, 3

¹⁰⁷ Népszava, 1984. május 15, 15

¹⁰⁸ Népsport, 1984. május 13, 12

¹⁰⁹ Népsport, 1984. május 16, 12

¹¹⁰ Mink András

¹¹¹ Magyar Hírlap, 1984. április 14 (a mondat szerepelt több híryanagban is)

¹¹² Takács Róbert: A Los Angeles-i olimpia a magyar sajtóban, Múltunk, 2005. (50. évf.) 3. sz. 255, <http://www.polhist.hu/regi/multunk/letoltes/takacs.pdf>, a letöltés ideje: 2012. szeptember 12 (a továbbiakban: Takács Róbert)

¹¹³ Népsport, 1984. május 18,

¹¹⁴ Time, 1984. május 21, 6-15 (a frappáns címlap: 9. számú melléklet)

későbbiekre tartogatták döntésüket: előbb Etiópia, majd Bolívia is bejelentette, távol marad Los Angelesből.¹¹⁵ Borítékolható volt, hogy a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság is bojkottálja a játékokat.¹¹⁶ Az olimpia előtt pár napra, július 28-ra körvonalazódott ki csak véglegesen, hogy mely országok vesznek részt végül és maradnak távol a XXIII. nyári olimpiától.¹¹⁷

Az események alatt a szovjet propaganda igyekezett további nyomást gyakorolni a nyugati világra. Lausanne-ban is kiemelten foglalkoztak a kérdéssel, ezt is a saját javukra kívánták fordítani a keletiek a sajtóban. Samaranch azonban igyekezett a légkört nyugodttá tenni nyilatkozataiban, továbbá bejelentették, hogy a következő játékok helyszíne 1988-ban mindenképpen Szöul lesz.¹¹⁸ A szovjetek kiemelték, hogy folytatják a sportberendezések szállítását Los Angelesbe, ezzel is igazolva Gramov korábbi állítását, hogy ők nem bojkottálnak.¹¹⁹ Folytatták és tetézték propagandájukat a Ku-Klux-Klan fenyegetéseivel kapcsolatos híradásokkal.¹²⁰ Igyekeztek propagálni, hogy a szovjet tömb sportolói ezzel nem szakadtak ki a nemzetközi sportvilág keringéséből. Azt próbálták bizonygatni, hogy a szovjet sportolókat személyi szabadságukban korlátozzák, mert nem mérhetik össze erejüket a nyugati sportolókkal.¹²¹ Ironikus, hogy épp a szocialista tábor országainak bizottságai akadályozták meg valójában mindezt, nem pedig az USA. A magyar sajtó is buzgón cikkezett az olimpiával kapcsolatban, negatívan beállítva a rendező országot, de nem csatlakozott az uszító szovjet propagandához, amely rendszeresen számolt be fajgyűlöletről, hatalmas méreteket öltő bűnözésről, gyilkosságokról. Az itthoniak inkább tárgyilagosan számoltak be az olimpia közvetlen előzményeiről és a játékok eseményeiről. Május után az olimpiáról szóló híradások jelentősen visszaestek, a hazai lapok egyre ritkábban foglalkoztak a témával a tudósítások megkezdéséig.¹²² A szocialistaellenes szervezetek említésénél és a keleti tömbbel kapcsolatos negatív híradásoknál is határozatlan számnevekkel találkozunk, valójában a sok száz szovjetellenes szervezetből csak párat ismerhettek meg név szerint is a magyar olvasók.¹²³ Aláhúzendő, hogy erőteljes hitetés zajlott a keleti sajtó részéről annak lakói felé. Továbbá fontos látnunk, hogy az amerikai és a nyugati sajtó és közvélemény sokkal kevésbé

¹¹⁵ Népszport, 1984. június 2, 8. oldal és 1984. június 25, 12

¹¹⁶ Népszava, 1984. június 3, 11

¹¹⁷ HVG, 1984. július 28, 57. A korábban már említett országokon túl nem nevezett: Albánia, Angola, Felső-Volta, Jemeni NDK, Lengyelország, valamint 12 afrikai ország részvétele volt akkor bizonytalan.

¹¹⁸ Népszabadság, 1984. június 28, 16

¹¹⁹ Népszport, 1984. május 19, 8

¹²⁰ Népszava, 1984. július 13, 15

¹²¹ Népszport, 1984. július 2, 12

¹²² Takács Róbert, 6

¹²³ Takács Róbert, 22

foglalkozott a rágalmazással, mint a szovjetek 1980-ban. Teljesen hidegvérűek és nyugodtak voltak a szovjet propagandával szemben mind az előkészületekben, mind a szervezettségben. Nem zavarta őket a keleti blokk sárdobálása egy pillanatig sem, nem aggódtak a részt vevő országok száma miatt, pedig voltak, akik a nevezési határidő lejártáig nem foglaltak egyértelműen állást, vagy jóval utána mondták vissza a részvételt. Inkább az látszott, hogy lendületből, minden erőlködés és külső nyomás nélkül lezavarták a játékokat. Nem tulajdonítottak nagy jelentőséget a szovjet blokk távolmaradásának, úgy viselkedtek, mintha ez egy amerikai olimpia lett volna.¹²⁴Hiába vált az olimpia ismét a nagypolitika áldozatává, az amerikaiak nem hagyták megzavarni olykor nemzeti öntömjénezésbe átsapó ünnepük hangulatát.¹²⁵Hatalmas különbség továbbá, hogy míg az amerikaiak 1980-ban az afganisztáni intervenció miatt maradtak távol a szovjet rendezésű olimpiától, a keleti blokk országai- a Szovjetunió vezetésével- mondvacsinált okokból nem utaztak el Los Angelesbe.

Érdekes és máig megfejtetlen kérdéskör Románia részvétele a XXIII. Nyári Olimpiai Játékokon, ezt én csak felületesebben szeretném érinteni. A legelterjedtebb feltételezés szerint ők is csak kémkedés és hírszerzés céljából utazhattak el az USA-ba, így teremtve egy kommunikációs csatornát a Nyugat és a Szovjetunió között. Mások szerint ez azért volt lehetséges, mert az ország nem volt katonai megszállás alatt. Az tény, hogy Románia már május elején sietett a bejelentéssel: a szovjet lépés nem érinti az ő részvételüket. Továbbá azt is le kell szögeznünk, hogy az első kelet-európai reakciók a bojkottra némi zűrzavarról árulkodtak, néhány hivatalnok nyilatkozata szerint a döntés elsöre mindenkit meglepett, leszámítva a románokat. Ezt bizonyítja, hogy ők elsőként, kapásból visszautasították a bojkottot, tehát a részvételük kezdettől fogva engedélyezett volt a játékokon.¹²⁶Ennek fényében nem áll meg az a feltételezés, mi szerint egy kis gerincességgel és bátorsággal a magyar részvétel is kivitelezhető lett volna és semmi következménye nem lett volna egyik szocialista országban sem a szovjetek döntésével való ellenszegülésnek.¹²⁷Más országoknak lehetetlen volt ellenszegülni a szovjet döntéssel, működött a pártfegyelem, az olimpiai bizottságok tagjai párttagok is voltak egyben.¹²⁸Bámulatos azonban, hogy a szovjet sportvezetők prágai tanácskozásán-ahol az is eldőlt, hogy a szocialista országok delegálnak bírókat az olimpiára- Romániának elegendő volt szóban jelezni azt, amit később írásban is

¹²⁴ A nevezési határidő június 2-a volt. Takács Róbert, 6. A többi rész: Vitray-interjú alapján

¹²⁵ Olimpiai játékok Athéntól Athénig (ford. Bárdos Miklós), Kossuth kiadó, Budapest, 2004, 226

¹²⁶ Mink András

¹²⁷ Vitray-interjú

¹²⁸ Schmitt-interjú

megtett a NOB felé: részt kívánnak venni az 1984-es játékokon.¹²⁹További indok lehetett még, hogy kellett egy összekötő kapocs a keleti és a nyugati világ között, valamint ami még feltűnőbb: az Egyesült Államok anyagilag is támogatta a román részvételt és kiutazást. Véleményem szerint ha Romániának nem lett volna ebben az időben olyan karakteres vezetője, mint Ceausescu, talán Magyarország válhatott volna a Szovjetunió számára összekötő kapocssá és így a magyar kiutazás vált volna lehetségessé. Így a románok mehettek, és történetük legsikeresebb olimpiai szereplését érték el.

A továbbiakban Los Angeles magyar vonatkozását szeretném részletezni. Az már a korábbi évekből is sejthető volt néhány nemzetközi vélemény alapján, hogy a szovjetek esetleg készülhetnek revánsra az USA-val, arról viszont, hogy Magyarország ne venne részt egy olimpián, a bejelentésig a híradások egyáltalán nem szóltak. A legelső aggályok a szovjetek hezitálása után kezdtek megjelenni, de mindvégig egy általános közhangulat uralkodott, nem csak a sportolók, de a sportvezetés részéről is: részt fogunk venni a XXIII. Nyári Olimpiai Játékokon. A legelső jeleket a sportvezetés május elején tapasztalta. Schmitt Pál MOB elnök, egy öt tagú bizottsággal látogatást tett a helyszínen, megtekintették az olimpiai falut és a helyszíneket. Behívták őket a Fehér Házba is, az eskütétellel kapcsolatban egyeztetni, valamint egyéb kérdések is szóba jöttek. Tisztázva lett, hogy a formaruhák és a repülőjegyek már megrendelésre kerültek a PANAM légitársaságnál, kb. 200-220 fős csapat fog utazni, tehát Magyarország teljesen komolyan veszi a részvételt, aggályok nélkül. Ekkor mondták a sportot felügyelő politikai bizottság tagjai ketten, hogy egyelőre ne írják ki az eskütételt. Ez volt a sportvezetés számára az első jelzés, hogy a politika komolyabban dolgozik a háttérben.¹³⁰A május 8-i szovjet bejelentést követően a keleti tömb államai napokon belül sorra fejezték ki szolidaritásukat. Lengyelország és Magyarország részvétele volt kérdéses, legalábbis úgy tűnt, egy pár napig. A pártfegyelem működött, ez ellen pedig a sportvezetés nem tehetett semmit. Ez világosan kitűnik a Politikai Bizottság május 14-i ülésének jegyzőkönyvéből is. E szerint a Politikai Bizottság tudomásul vette a szocialista testvér országok Központi Bizottságainak jelentését. Kiemelte, hogy az Olimpiai Bizottság kommunista tagjai és a kiemelkedő pártonkívüli személyek kapjanak tájékoztatást a döntésről az ülés előtt. Támogatják a szocialista országok számára megrendezésre kerülő játékokon a részvételt, valamint hogy a tömegkommunikációs eszközök mértéktartóan számoljanak be az

¹²⁹ Magyarország, 1984. 23. szám, 18

¹³⁰ Schmitt-interjú

olimpiai eseményekről.¹³¹ Bizonyítást nyer így, hogy bár a hivatalos ülést és a bejelentést csak két nappal később tartották meg, a kártyák előre le voltak osztva. Hiába állt ki tisztességesen a részvétel mellett az utolsó pillanatig Buda István,¹³² rá várt a szomorú sors, hogy május 16-án felolvassa a Magyar Olimpiai Bizottság nyilatkozatát, melyben elhangzott a szomorú és végzetes kijelentés: „a kialakult helyzet nem teszi lehetővé a magyar sportolók részvételét a XXIII. Nyári Olimpiai Játékokon.” Nem volt lehetőség ellentmondásra, a szavazás egyhangú volt. Békesi László volt az egyetlen tartózkodó, Jacsó István pedig egyedülként fel merte vállalni, hogy a bojkott ellen szavaz. Nyíltan ellenezte Magyarország távolmaradását Los Angelesből, válaszul azonban meghurcolták. Azonnal kirúgták az Olimpiai Bizottságból, és bár az akkori rendszer mártírnak tekintette, ő csak magyar sportolók százait akarta ezzel a döntésével védeni.¹³³ A döntés a társadalom minden rétegét felháborította, sok helyen a nemtetszésüknek is nyíltan hangot adtak, feliratokkal fokozva a közhangulatot.¹³⁴ Egyetemisták tiltakozó ívei jelentek meg, amelyet a Műszaki Egyetemen négyszázan írtak alá. Az ellenzéki sajtó is mélységes felháborodását fejezte ki az Olimpiai Bizottság döntése ellen, nyílt levelet is közöltek.¹³⁵ Hozzá kell tenni: Magyarországon a sport mindig is érzékeny terület volt: a kommunista rendszerrel szembeni első elégedetlen tüntetők is egy sportesemény után jelentek meg az utcákon, mégpedig az 1954-es labdarúgó vb döntőjének elvesztése után.¹³⁶ Schmitt Pál próbált lépéseket tenni és magyarázatot adott Juan Antonio Samaranch NOB elnöknek levélben a döntést megelőző intézkedésekről. Megmagyarázta, hogy Magyarország az utolsó pillanatig az olimpiai részvétel mellett foglalt állást. Tisztázta, hogy mint sportvezető, a bojkottról nem tehet, a szavazás ideje alatt Bulgáriában tartózkodott. A távolmaradásról szóló döntés után egy érdekes javaslattal állt elő. Terveiben szerepelt, hogy Magyarország vegyen részt az olimpiai játékokon, egy kisebb, csökkentett létszámú csapattal, ami jelzi, hogy ott is vagyunk, meg nem is. Ezt a javaslatát

¹³¹ Magyar Országos Levéltár, Politikai Bizottsági jegyzőkönyv, 1984. május 16, http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jspx?ADT_ID=636&MT=1, a letöltési ideje: 2012. november 17

¹³² Az OTSH akkori elnöke. Személyéről megoszlanak a vélemények. A megkérdezett sportolók kiemelik, hogy az utolsó pillanatig kiállt a részvétel mellett, más véleménye szerint csak a Párt kirakatembere volt, akinek sajnálatot és együttérzést kellett mutatni. Ennek ellentmond, hogy már Moszkvában is kiállt a magyar csapatért, az egyenlő elbírálás érdekében, valamint érezve helyzetének kínosságát, nem sokkal a döntés után kérte a tisztségei alóli felmentést.

¹³³ Nemzeti Sport, 2012. április 18, 18-19

¹³⁴ Állambiztonság és olimpia, 116-120

¹³⁵ Mink András

¹³⁶ Dupcsik Csaba- Repárszky Ildikó: Történelem IV., Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2008, 197

azonban elvetették.¹³⁷Véleményem szerint ez az út elég igazságtalan lett volna rengeteg sportolóval szemben: kik maradtak volna itthon és kik utaztak volna el?

Hazánk sportolói hatalmas erőfeszítéssel, mindent beleadva készültek a XXIII. Nyári Olimpiai Játékokra. Mindenki érezte, hogy komoly esélyeink vannak éremszerzésre, attól függetlenül, hogy az előző évben semmilyen kategóriában nem szereztünk világbajnoki címet.¹³⁸De az olimpia más világ, ez egyedülálló verseny, amely plusz motivációt ad minden készülőnek. Sportolóink és edzőink hangsúlyozták, hogy keményen dolgoznak a sikerek érdekében. Ekkor még abszolút nem volt semmilyen politikai vonulata az 1984-es játékoknak- legalábbis a sportéletben semmiképp. Buda István hangsúlyozta az edzőtáborozó sportolóknak, nem sokkal a bejelentés előtt: bármelyik szocialista ország sportolói távol maradhatnak, Magyarország akkor is el fog utazni Los Angelesbe.¹³⁹Rengeteg sportolóban omlott össze egy világ azon a napon, amikor valamennyi edző kénytelen volt közölni: nem megyünk. A döntés közlése tárgyilagos és határozott volt. Voltak, akik csak a rádió híradásaiból értesültek a fájdalmas döntésről. Néhányan mai fejjel a disszidálás mellett döntöttek volna, vagy megpróbáltak volna más ország színeiben versenyezni, nem akarták kárba veszni több éves felkészülési munkájukat, főleg úgy, hogy sokaknak ez lehetett volna az utolsó esély az olimpiai szereplésre, néhányuknak pedig az egyetlen lehetőség, hogy éremesélyesként világversenyen indulhassanak. Sokan emiatt végleg felhagytak az aktív versenysporttal, iszonyatos düh és csalódás volt mindenkiben. A sportolókat nem érdekelték a politikai csatározások, ők versenyezni szerettek volna, érmekeket szerezni hazájuk és saját dicsőségükre. Még elővigyázatosságból történt útlevebbevonásról is tudunk, amellyel részben a disszidálást akarták elkerülni.¹⁴⁰Néhány sportolónak végleg tönkre ment a karrierje. Ők ma is hátborzongató érzésről beszélnek, ha előkerül a 84-es játékok kérdése. Nem tudták megemésztetni a távolmaradást, a mai napig előjön belőlük a düh. Brutálisan meglopva érezték magukat. A kényszerből távol maradtak számára szervezett Barátság versenyeken győzelmet aratók számára a MOB kiterjesztette kárpótlásként az olimpiai járandóságot, ám ez aligha pótolhatja azt, amelyet egy esetleges Los Angeles-i siker jelenthetett volna.¹⁴¹

A Keleti Blokkban élő állampolgárok, így a magyarok is, elég szűk és tárgyilagos tájékoztatást kaptak az olimpia közvetlen előzményeiről és magáról a játékokról. Ahogyan azt a Párt kérte, a sport szerelmesei tájékozódhattak a játékokról, de mértéktartóan. A kiutazó

¹³⁷ Schmitt interjú

¹³⁸ Szabad Föld, 1984. január 7, 21

¹³⁹ Növényi interjú

¹⁴⁰ Wladár interjú, Növényi interjú

¹⁴¹ Nemzeti sport, 2012. április 18, 19

riporterek, újságírók utasítást kaptak arra, hogy a sportversenyekről rövid riportokat készítsenek, megfelelő mértékű információt juttassanak haza, és e mellett ügyeltek arra is, hogy egy kis propagandát is a sorok közé csempésszenek. Ilyen volt az állítólagos forgalom-visszaesésről szóló tudósítás, mi szerint a nagy tömeg elriasztotta a turistákat, és átlagosan 15-20%-os visszaesésről írnak.¹⁴²Hasonló volt a folyamatos szmogra való panaszkodás, amely szinte végig jellemezte a híradásokat.¹⁴³A televízió napi egy órás összefoglaló műsort adott, de nem ők közvetítettek, ez volt a kikötés. Ugyanazt lehetett látni, amit Moszkvában is: ott voltak a szuper berendezések, mindenütt megvolt a helye minden stábnak minden csarnokban, egy gombot kellett volna csak megnyomni és közvetíthettek volna haza, de nem lehetett, mert nem engedték. Az amerikaiakat ez egyáltalán nem zavarta. Az volt az alapvető különbség, hogy míg a moszkvai olimpia bojkottját mindenki megsínylette és kicsit rossz hangulatúvá lettek a játékok, az amerikaiak fűtültek az egészre.¹⁴⁴Egészen más szintű tájékoztatást kaphattak így a magyar nézők, mint ahogy azt eredetileg tervezték, a műsoron ugyanis márciusban még 110 órás olimpiai program szerepelt. További érdekesség, hogy eredetileg csak a Szovjetunió, az NDK és Magyarország közvetített volna a jelentősebb szocialista országok közül, a jogdíjak így is nagyon magasra rúgtak.¹⁴⁵Az olimpia szervezettségéről általános volt a jó vélemény a hazai sajtóban, helyenként kifejezetten dicsérő szavakkal illették a játékok szervezőit.¹⁴⁶Legtöbbször azonban általános mérleget vontak az újságok, propagandisztikus vonás nélkül összegezték az eseményeket, a tapasztalatokat, valamint a játékok jövőjére is kitekintettek.¹⁴⁷A legfájóbb azonban az volt, hogy a sportszerető közönségnek és a sportolóknak egyaránt csak a feltételezés maradt: „mi lett volna, ha”. Belegondolni is szörnyű lehet annak a sportolónak a helyzetébe, aki edzésprogramot ad egy rivális amerikai birkózónak, majd később, mivel ő nem indulhat, ellenfele és egyben jó barátja megnyeri előle a 90kg-os kötöttfogású birkózást.¹⁴⁸Hiába taroltak sok számban az amerikai sportolók, és nyerték agyon magukat a házigazdák, lehetett volna közülünk is, aki úszásban felveszi velük a versenyt az előző évi eredményei alapján. Sajnos ez nem történhetett meg.¹⁴⁹

Az angyalok városa már korábban is rendezett olimpiát: 1932-ben július 31 és augusztus 7 között zajlottak itt a négyévente megrendezésre kerülő nyári játékok. Ez volt az

¹⁴² Magyarország, 1984. 33. szám, 28

¹⁴³ Népszava, 1984. július 25, 11

¹⁴⁴ Vitray interjú

¹⁴⁵ HVG, 1984. március 10, 45.

¹⁴⁶ Népszabadság, 1984. augusztus 13, 12

¹⁴⁷ Magyarország, 1984. 34. szám, 28. oldal, Népszava, 1984. augusztus 14, 11, Népszabadság, 1984. augusztus 13, 12

¹⁴⁸ Növényi interjú

¹⁴⁹ Wladár interjú

első alkalom, hogy olimpiai falu várta a résztvevőket, bár ez mai fogalmaink szerint nem volt több egy motelnél¹⁵⁰ Az 1984-es olimpia Los Angelesben, az Egyesült Államok második legnagyobb területű és népességű városában¹⁵¹ július 28-tól augusztus 12-ig tartott. Ez volt a huszonharmadik kiírás az újkori nyári olimpiai játékok történetében. A világeseményen 140 ország képviseltette magát, összesen 6829 benevezett sportolóval. Ebből 5263 férfi és 1566 női atléta volt. 23 sportág 221 versenyszámában osztottak érmekeket. Összesen 9190 akkreditált médiahelyet biztosítottak, ebből 4327-et az írott sajtó, 4863-at a televízió és a rádió számára. Az éremtáblázat első helyét – akárcsak a moszkvai olimpián a szovjetek- a házigazda, az Egyesült Államok bérelte ki, toronymagasan, 83 aranyérmet megszerezve. Érdekesség, hogy a táblázat második helyén az a Románia végzett 20 aranyéremmel, amely ország a szocialista táborból egyedülként elküldte sportolóit Los Angelesbe.¹⁵²

¹⁵⁰ Olimpia A-tól Z-ig, 97

¹⁵¹ Dojcsák Győző: Az olimpia városa, Los Angeles, Természet világa: Természettudományos Közlöny, 1984, 6. szám, 272

¹⁵² A moszkvai játékokhoz képest 1650-nel több sportoló szerepelt az olimpián, a férfiak és nők aránya jelentősen nem változott. Újdonság volt az előző világeseményhez képest, hogy a baseball és a tenisz is bekerült a programba. A részt vevő országok számából eredően 3575-tel több médiaakkreditációra volt szükség. Olimpiák, 79-83

Összegzés

Munkám és kutatásom során kiemelt figyelmet szenteltem interjúalanyaim véleményének. Az Oral History módszereit felhasználva, a szubjektív szempontokat a szakirodalommal és a személyes véleményemmel igyekeztem összehangolni. Megállapítottam és megerősítettem, hogy a politika minden szinten áthatotta az általam bemutatott két csonka világversenyt, háttérbe szorítva az olimpiai eszmét. A két esemény kiemelt hidegháborús konfliktus volt a két szembenálló fél között. A magyar sportolók felé mindkét olimpia ideje alatt a döntésekről tárgyilagos bejelentést tettek az érintett edzők, sportvezetők, politikusok.

Miután a Szovjetunió csapatai 1979 végén bevonultak Afganisztánba, az USA és a szovjetek közötti viszony újra kiélesedett. Tartós külpolitikai feszültség és elhidegülés kezdődött, a kis hidegháború korszaka. Carter elnök figyelmeztetései ellenére a szovjet csapatokat nem vonták ki Afganisztánból, az amerikai elnök pedig szavát betartva, bojkottra hívta fel a szovjet blokkon kívüli országokat. Több mint hatvan ország maradt távol az 1980-as moszkvai világeseménytől, amelyet a Szovjetunió pazarul, ünnepélyes hangulatban bonyolított le. A moszkvai olimpia előtt állambiztonsági szempontból felkészítettek minden kiutazót, sportolót, nézőt és újságírókat egyaránt, viszont a játékok békés hangulatban és a barátság jegyében teltek, senkit nem ért atrocitás, nem volt feszült a légkör. A szervezők gondosan előkészítették az olimpiát: a moszkvai közlekedés kifogástalan volt, a civil lakosság egy részét kitelepítették a játékok idejére. Gondosan ügyeltek a rendre, ennek érdekében az olimpiai faluban és azon kívül is érezhető volt a katonaság jelenléte. A nyugati termékeket a turistáknak elérhetővé tették, a szállodai kényelmet minden kiutazónak maximálisan, nyugati színvonalon biztosították. Moszkvában szinte kizárólag nyugati típusú technikai berendezéseket alkalmaztak a játékok zavartalansága és a magas színvonalú közvetítés érdekében. Egyes pontozásos sportágakban, mint például a tornában a bírók feltűnően a szovjet versenyzőket segítették. A távolmaradó országok sportolói delegáltak bírókat a moszkvai olimpiára, akárcsak a Los Angeles-i olimpia esetében. Az olimpiai mozgalom is veszélybe került a moszkvai csonka olimpia miatt, amelynek jó hírnevét egy újabb, hiányzókkal teli esemény csak tovább csorbította volna.

Az 1980-as játékok lecsengése után sorra röppentek fel találgatások az 1984-es olimpia esetleges szovjet bojkottjával kapcsolatban. Ennek hangjai 1984 tavaszától erősödtek fel igazán a nemzetközi sajtóban. A magyar sajtó ápriliséig semmi olyan információt nem tett közzé, amelyek a távolmaradásról szóltak volna, a sportolók sem szereztek ilyen hírekről tudomást. A Los Angeles-i olimpia bojkottja központi utasításra történt, a nemzeti olimpiai bizottságoknak nem volt lehetőségük ellent mondani az adott országok párdöntéseinek, erős

pártfegyelem működött. Ezt bizonyítja Jacsó István esete, aki egyedülként nemmel szavazott a szavazáson, válaszul pedig meghurcolták és kirúgták az Olimpiai Bizottságból. Magyarország az utolsó pillanatig a kiutazásra készült, május elejéig a sportvezetés semmilyen gyanús előjelet nem észlelt. Megrendelték a formaruhákat, lefoglalták a repülőjegyeket, feltérképezték a helyszínt: egyértelműen a részvétel mellett foglaltak állást. Buda István bejelentése előtt pártutasítások szerint jártak el, ezt bizonyítja a jegyzőkönyv. Már a bojkott bejelentése előtt másfél hónappal elkezdték szervezni a Barátság Játékokra elkeresztelt sportversenyt a szocialista országok számára. Schmitt Pál nem vett részt a távolmaradásról szóló szavazáson, javasolta, hogy egy csökkentett létszámú csapattal utazzon Magyarország az olimpiára, de ezt az ötletet elvetették. A bejelentéseket követően feldühödött, csalódott sportolók tömegei zúgolódtak országszerte, a döntés mindenkiben mély és fájdalmas nyomot hagyott. Az amerikai olimpiára a Szovjetunió szállított sportberendezéseket, valamint hangsúlyozta, hogy nem politikai döntés miatt marad távol a játékoktól. Megfigyelhető, hogy a moszkvai olimpia esetében a szovjet propaganda sokkal hangosabb volt, mint Los Angeles esetében az amerikai, akik nem törődtek a bojkottáló keletiekkel. A világeseményről Magyarországon rövid, tárgyilagos, lényegre törő híradások olvashatóak, a televízió napi egy órás összefoglaló műsort közvetített.

Kutatásom során a legfőbb szempontnak azt tartottam, hogy a választott témámat új megvilágításba helyezzem, eddig nem ismert információkat közöljek a két csonka olimpiával kapcsolatban. Interjúalanyaim különösen nagy segítségemre voltak ebben, dolgozatom gerincét az ő megállapításaik köré építettem. A korabeli sajtóanyag igénybevételének segítségével és a szakirodalom áttanulmányozásával úgy érzem, hogy kutatásom elérte a célját; az Oral History módszerei alapján sikerült komplex képet alkotnom az 1980-as moszkvai és az 1984-es Los Angeles-i olimpiákról.

Bibliográfia

Források

HVG, 1980

HVG, 1984

Krahulcsán Zsolt, Müller Rolf, Takács Tibor (szerk.): Állambiztonság és olimpia, 1956-1988, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008, 163 p

Magyar Hírlap, 1984

Magyar Nemzet, 1984

Magyar Országos Levéltár, Politikai Bizottsági jegyzőkönyv, 1984. május 14, http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=636&MT=1, letöltési idő: 2012. november 17

Magyarország, politikai hetilap, 1980

Magyarország, politikai hetilap, 1984

Nemzeti Sport, 2012. április 18, 18-19. oldal

Népsport, sportnapilap, 1980

Népsport, sportnapilap, 1984

Népszabadság, politikai napilap, 1980

Népszabadság, politikai napilap, 1984

Népszava, 1980

Népszava, 1984

Szabad Föld, 1980

Szabad Föld, 1984

Személyes interjúk, *interjú Magyar Zoltánnal*, Budapest, 2012. augusztus 15.

Személyes interjúk, *interjú Növényi Norberttel*, Dunakeszi, 2012. augusztus 15.

Személyes interjúk, *interjú Schmitt Pállal*, Budapest, 2012. szeptember 4.

Személyes interjúk, *interjú Vitray Tamással*, Budapest, 2012. április 26.

Személyes interjúk, *interjú Wladár Sándorral*, Budapest, 2012. április 14.

Time magazin, 1980

Time magazin, 1984

Szakirodalom

Albert Sidney Hornby: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Oxford University Press, Oxford, 2006, 1780 p

Davis D. Joyce, Tibor Glant: *United States History: A Brief Introduction for Hungarian Students*, University of Debrecen, Institute of English and American Studies, Debrecen, 2002, 167 p

Dupcsik Csaba- Repárszky Ildikó: *Történelem IV.*, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2008, 275 p

George P. Shultz: *Turmoil and Triumph*, Macmillan Publishing Company, New York, 1993, 807 p

Henry Kissinger: *Diplomácia*, Panem Könyvkiadó, Budapest, 2008, 956p

Herbert Attila- Martos Ida, Moss László- Tisza László: *Történelem 6: 1914-1990-ig*, Reáltanoda Alapítvány, Budapest, 1997

Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza, 2. kötet*, Szabad Tér Kiadó- Kossuth Kiadó, Budapest, 2003, 384 p

Magyarics Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*, Eötvös, Budapest, 2000, 223 p

Németh István (szerk.): *20. századi egyetemes történet, 1-2. kötet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 530 és 388 p

Romsics Ignác: *A 20. század rövid története*, Rubicon-Ház, Budapest, 2011, 463 p

Romsics Ignác: *Magyarország története a 20. században*, Osiris Kiadó, Budapest, 2010, 688p

Szárai Miklós- Kaposi József: *Történelem IV. a középiskolák számára*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005, 269 p

Walter LaFeber: *The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad Since 1750 to the Present*, W.W. Norton & Co., New York, 1994, 842 p

William R. Keylor: *The Twentieth Century World*, Oxford and New York, 1992, 542 p

Témához kapcsolódó könyvek, cikkek

Aczél Endre: *Acélsodrony*, Park Könyvkiadó, Budapest, 2011, 578 p

Aján Tamás: *Magyarok az olimpiai játékokon*, IQ Press, Budapest, 2000, 414 p

Bassa László, Bródy János: *Olimpia Moszkvában*, Kossuth, 1979, 236 p

Dojcsák Győző: *Az olimpia városa, Los Angeles*, Természet világa: Természettudományos Közlöny, 1984, 6. szám, 270-272 p

Fekete Ferenc: *A moszkvai olimpia jelentősebb sportlétesítményei*, Magyar Építőipar, 1980, 10. szám, 577-593 p

Frenkl Róbert: *Versenysportunk kérdőjelei*, Valóság, 1980, 5. szám, 22-30 p

Gallov Rezső: *Olimpiák*, Magyar Edzők Társasága, Budapest, 2008, 351 p

<http://oroszvilag.hu/?t1=tortenelem&hid=3366>, a letöltés ideje: 2012. november 15.

<http://www.olympic.org/lake-placid-1980-winter-olympics>, a letöltés ideje: 2012. október 16.

HVG: *Moszkvai sportköltségvetés: Mennyibe kerül az olimpia?*, HVG, 1979 (1. évf.) 1. szám, 24 p

Keresztényi József: *Az olimpiák története: Olümpiától Moszkváig*, Gondolat, Budapest, 1980, 388 p

Kun László: *Az aranyérmek árnyékában: olimpizmus és demokrácia*, Széchenyi Nyomda, Győr, 1984, 166 p

Mink András: *Bojkott*, 1984, Beszélő, 1994, <http://beszelo.c3.hu/99/04/10mink.htm>, letöltés ideje: 2012. október 15.

Olimpia A-tól Z-ig (összeállította: Horváth István), Sprint Print GMK, Budapest, 1996, 223 p

Olimpiai játékok Athéntól Athénig (ford. Bárdos Miklós), Kossuth kiadó, Budapest, 2004, 333 p

Olimpiák 1896-2008: az újkori olimpiák története Athéntól Pekingig (ford. Gerő M. Tamás), HVG, Budapest, 2008, 265 p

Szoldatov, J.V.: *A közúti forgalom megszervezése a moszkvai olimpia idejére*, Városi Közlekedés, 1981 (21.évf.) 4. szám, 217-220 p

Takács Róbert: *A Los Angeles-i olimpia a magyar sajtóban*, Múltunk, 2005. (50. évf.) 3. sz. 255. oldal, <http://www.polhist.hu/regi/multunk/letoltes/takacsr.pdf>, a letöltés ideje: 2012. szeptember 12., 255-297 p

Walter Umminger: *A sport krónikája*, Officia Nova, Budapest, 1992, 1039 p

Mellékletek

1. melléklet: Személyes interjú Wladár Sándorral (az interjú hanganyaga a szerző birtokában)

2. melléklet: Személyes interjú Vitray Tamással (az interjú hanganyaga a szerző birtokában)

3. melléklet: Személyes interjú Magyar Zoltánnal (az interjú hanganyaga a szerző birtokában)

4. melléklet: Személyes interjú Növényi Norberttel (az interjú hanganyaga a szerző birtokában)

5. melléklet: Személyes interjú Schmitt Pállal (az interjú hanganyaga a szerző birtokában)

6. melléklet: Moszkva felkészült az olimpiára

7. melléklet: Nyitóünnepség Moszkvában

8. melléklet: Misa maci búcsúzik a moszkvai olimpia záróünnepségén

9. melléklet: a Time magazin ironikus címlapja a szovjet döntést követően

10. melléklet: a Los Angeles-i olimpia megnyitója, ahol a románokat állva tapsolták